

Wojewódzki Fundusz
Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej
w Warszawie

ZIELONE MIASTO

Ciechanów 2016

Publikacja dofinansowana przez Wojewódzki Fundusz
Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie,
www.wfosigw.pl

Tytuł:

Zielone Miasto

Wydawca:

Gmina Miejska Ciechanów
Plac Jana Pawła II 6
06-400 Ciechanów

Opracowanie merytoryczne i graficzne:

Publikacja pod redakcją: Marty Piecychny oraz Grażyny Czerwińskiej - pracowników Urzędu Miasta Ciechanów w oparciu o dane będące w zasobach urzędu, w tym Inwentaryzację i waloryzację przyrodniczą terenu obejmującego część zespołu przyrodniczo – krajobrazowego „Dolina rzeki Łydyni”, przeprowadzone wywiady z przedstawicielami instytucji, organizacji zaangażowanych w ochronę przyrody oraz dane z zasobów Wikipedii. Wykorzystano zdjęcia pozostające w zasobach UM Ciechanów, zdjęcia z Wikipedii (należące do domeny publicznej oraz udostępnione z wykorzystaniem wolnych licencji) a także zdjęcia przekazane za zgodą autorów: Foto Wiraszka, Grzegorza Hofmana, Kazimierza Kosmali, Michała Reszki, Marka Szyperskiego oraz Tomasza Kuca – Płockie Pracownie Projektowe.

Gmina Miejska Ciechanów posiada wszelkie prawa autorskie do publikacji.

WFOŚiGW w Warszawie nie ponosi odpowiedzialności za treści merytoryczne zawarte w materiale.

Skład:

OZE Janusz Kowalski
ul. Nowozagumienna 31a
06-400 Ciechanów

Wydrukowano:

Drukarz Sp. j.
ul. Towarowa 2, 06-400 Ciechanów
tel. 23 672 71 12, www.drukarz.net.pl

Nakład: 1000 egz.

ISBN: 978-83-943738-2-5

Publikacja dofinansowana przez Wojewódzki Fundusz
Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie, www.wfosigw.pl

Wojewódzki Fundusz
Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej
w Warszawie

Rozdział I

BIORÓŻNORODNOŚĆ NA TERENACH MIEJSKICH	7
1.1. Bioróżnorodność – wymysł czy potrzeba?.....	8
1.2. Ochrona różnorodności biologicznej.....	12

Rozdział II

FORMY ZIELENI MIEJSKIEJ I JEJ ZNACZENIE DLA MIESZKAŃCÓW	17
2.1. Zieleń miejska.....	18
2.2 Miasto zielone – miastem nieprzeciętnym.....	23

Rozdział III

RODZAJE FAUNY I FLORY, W TYM GATUNKÓW CHRONIONYCH WYSTĘPUJĄCYCH NA TERENACH MIEJSKICH, NA PRZYKŁADZIE „DOLINY RZEKI ŁYDYNİ”	31
3.1. Różnorodność doliny rzeki Łydyni.....	32
3.1.1. Bogactwo ptaków.....	34
3.1.2. Różnorodność flory.....	49
3.2. Przedstawiciele ptactwa doliny w wierzeniach i przesądach.....	53

Rozdział IV

OCHRONA PRZYRODY W MIEŚCIE -PRAKTYCZNE ASPEKTY	69
4.1. Zakres ochrony przyrody w mieście.....	70
4.2. System gospodarowania odpadami.....	74
4.3. Ekologicznie – ekonomicznie.....	79

Rozdział V

DZIAŁANIA WPŁYWAJĄCE NA OGRANICZENIE NISKIEJ EMISJI W MIASTACH	83

Słowo wstępne

Ciechanów ze swoją zielenią, doliną rzeki Łydyni, parkami, lasami, zbiornikami wodnymi znajdującymi się w samym sercu miasta jest miejscem szczególnym dla lokalnej wspólnoty. Naszym wspólnym oczekiwaniem jest życie w mieście, w którym możemy oddychać czystym powietrzem, podziwiać różnorodną przyrodę, która będzie stanowiła przestrzeń wytchnienia i odpoczynku. Jednak wiele zależy od nas samych, od naszych codziennych przyzwyczajeń, które często zagrażają naturalnemu środowisku. Nie tylko władze miasta, ale wszyscy mamy obowiązek podejmowania działań, dzięki którym Ciechanów może być bardziej ekologiczny.

Mam nadzieję, że ta publikacja przyczyni się do wzrostu wiedzy o bogactwie i różnorodności naszej małej ojczyzny oraz uświadomi wielu osobom, jak ważna jest troska o to własne miejsce na ziemi. Nasze miejsce na ziemi – Ciechanów – naprawdę na to zasługuje.

Krzysztof Kosiński
Prezydent Miasta Ciechanów

BIORÓŻNORODNOŚĆ NA TERENACH MIEJSKICH

Rzeka Łydynia w Ciechanowie

1.1. BIORÓŻNORODNOŚĆ – WYMYSŁ CZY POTRZEBA?

Przyroda, zwana też naturą to w najszerszym znaczeniu wszechświat, cała otaczająca nas rzeczywistość. Nie są to oderwane elementy, lecz tworzą one spójną całość. Całością ściśle ze sobą powiązanych, istniejących wokół nas ożywionych i nieożywionych składników czyli środowisko biologiczne oraz środowisko fizyczne, stanowią dla człowieka środowisko przyrodnicze czyli naturalne. Termin „bioróżnorodność” oznacza całe bogactwo środowiska biologicznego, zwanego światem przyrody, na który składają się zwierzęta, rośliny, wszystkie organizmy żywe i ich siedliska, a także cała zmienność na poziomie chromosomalnym, gatunkowym, ekosystematycznym. Różnorodność biologiczna i środowisko fizyczne wzajemnie na siebie oddziałują, umożliwiając powstawanie ekosystemów, dzięki którym żywe organizmy – w tym także człowiek – mogą w ogóle żyć.

Bioróżnorodność ma podstawowe znaczenie dla wielu dziedzin działalności człowieka, a jednocześnie determinuje ona istnienie ludzkości. Bez środowiska przyrodniczego nie byłoby ludzkości. Produkcja żywności jest możliwa głównie dzięki temu, że człowiek ma dostęp do żyznej gleby i wody, a pszczoły wciąż jeszcze zapylają rośliny i drzewa. Świat roślinny oczyszcza powietrze, poprzez produkcję tlenu i absorpcję szkodliwych substancji zanieczyszczających. Różne organizmy żywe stanowią punkt wyjścia do produkcji różnorodnych towarów, niezbędnych dla człowieka.

*Zbiornik „Torfy”
w Dolinie rzeki
Łydyni*

Kaczeńce

Jednak gwałtowny rozwój cywilizacyjny i intensywna gospodarka stworzyły ogromne zagrożenie dla różnorodności biologicznej na całym świecie. Rośliny i zwierzęta wymierają, głównie z powodu działalności człowieka, a ich zanik powoduje osłabienie lub przekształcanie się ekosystemów. Jest to zagrożenie globalne, z którego niektórzy zaczęli zdawać sobie sprawę już w połowie XIX wieku. W drugiej połowie XIX wieku zaczęła rozwijać się nowa dyscyplina naukowa – ekologia, określana jako dziedzina badająca powiązania między organizmami żywymi a środowiskiem, oparta na różnego typu interakcjach. Jest to nauka o porządku i nieporządku w świecie przyrody oraz o wynikających z tego konsekwencjach dla istnienia człowieka i biosfery.

Momentem zwrotnym w ogólnoświatowym podejściu do środowiska oraz zapoczątkowaniem międzynarodowej współpracy były lata sześćdziesiąte ubiegłego wieku, kiedy temat najpoważniejszych zagrożeń dla środowiska naturalnego i jego pogarszający się stan skłonił Organizację Narodów Zjednoczonych do powołania wyspecjalizowanych agend oraz podjęcia konkretnych działań. Regularnie organizowane są konferencje ONZ zwane „Szczytami Ziemi” w celu rozwoju współpracy w dziedzinie ochrony środowiska na arenie międzynarodowej oraz kształtowania i rozwoju globalnej polityki środowiskowej. Pierwsza konferencja pod hasłem „Mamy tylko jedną ziemię!” odbyła się w 1972 roku w Sztokholmie i wtedy pojawił się po raz pierwszy termin „polityka ochrony środowiska”. Na „Szczycie Ziemi” na temat środowiska i rozwoju, zwołanym w 1992 roku w Rio de Janeiro podstawowym omawianym zagadnieniem była ochrona różnorodności biologicznej. Podpisana na zakończenie konferencji przez rządy 172 państw, Agenda 21 zawierała globalny program działań w zakresie ochrony środowiska, w skład którego weszły m.in. plany:

- opracowanie krajowych planów i strategii działań w celu zachowania i właściwego korzystania z różnorodności biologicznej;
- prowadzenie wielokierunkowych badań nad znaczeniem różnorodności ekosystemów;
- zachęty do stosowania tradycyjnych metod w rolnictwie i do racjonalnego korzystania z zasobów przyrody;
- ochrona naturalnych siedlisk.

Pszczola

Kolejny Szczyt Ziemi, tym razem poświęcony zasadom globalnego zrównoważonego rozwoju, odbył się w 2002 roku w Johannesburgu. Podsumowane zostały globalne zmiany, jakie zaszły w ciągu minionych dziesięciu lat. Dyskutowano o konkretnych działaniach służących poprawie warunków życia ludzi i ochronie zasobów naturalnych na świecie, o zarządzaniu zasobami przyrodniczymi oraz promocji zrównoważonych wzorców. Następną konferencja, w 2012 roku w Rio de Janeiro poświęcona była „zielonej gospodarce” i międzynarodowej koordynacji w zakresie zrównoważonego rozwoju.

Wraz ze wzrostem globalnego zagrożenia dla środowiska przyrodniczego, wzrasta wiedza i zaangażowanie wielu podmiotów – na arenie międzynarodowej, krajowej, regionalnej i lokalnej, dotycząca konieczności działania na rzecz ochrony świata towarzyszącego człowiekowi.

Gdyby nie różnorodność biologiczna nie byłoby produkcji żywności – bez wody, odpowiedniej gleby i pszczół nie wyrosłyby żyto, pszenica, czy inne niezwykle pożyteczne rośliny. Rośliny, a zwłaszcza drzewa pochłaniają dwutlenek węgla i inne szkodliwe substancje, a produkują tlen. Drewno wykorzystujemy w budownictwie, w meblarstwie, także jako opał. Nosimy ubrania pochodzenia roślinnego, czy zwierzęcego – np. z lnu, bawełny, czy wełny. Nasze domowe apteczki pełne są leków pochodzących z natury.

Niestety – nic nie jest dane na zawsze i na różnorodność biologiczną czyha wiele zagrożeń – głównie z powodu naszej, ludzkiej działalności. Wyjałowienie gleb, spadek liczebności ryb w wodach śródlądowych, morzach i oceanach, wymieranie pszczół – wszystko to jest skutkiem zanikania różnorodności biologicznej. Nie trzeba chyba tłumaczyć co to oznacza? Takie procesy zagrażają nam, ludziom.

*Jesienne
liście*

1.2. OCHRONA RÓŻNORODNOŚCI BIOLOGICZNEJ

Ochrona przyrody w Polsce ma już wielowiekową tradycję. Pierwsze ograniczenia prawne w tym zakresie pojawiły się już na początku istnienia państwa polskiego. Początkowo miały one jednak głównie znaczenie praktyczne – umożliwiały zachowanie na potrzeby króla i możnowładców cennych zasobów środowiska przyrodniczego, a przede wszystkim grubej zwierzyny łownej, stopniowo jednak stawały się świadectwem dążenia do planowego, rozważnego korzystania ze środowiska. Najstarsze zarządzenie dotyczące ochrony zwierząt w Polsce to wydany już w XI wieku przez Bolesława Chrobrego zakaz polowania na bobry.

Statut wiślicki z połowy XIV wieku jest pierwszym pisanym dokumentem dotyczącym ograniczenia niekontrolowanego wykorzystania zasobów naturalnych. Znajduje się w nim zapis wprowadzający kary za wyrąb dębów oraz drzew owocowych w cudzych lasach. W 1423 roku król Władysław Jagiełło wprowadził rygorystyczne ograniczenia w wycince cisów, a także całkowity zakaz eksportu drewna cisowego. Za czasów tego władcy ustanowiono również po raz pierwszy okres ochronny dla zwierzyny łownej, trwający od 23 kwietnia do końca zniw. Kolejnym królem troszczącym się o środowisko był Zygmunt Stary, który w 1523 roku unormował prawnie ochronę żubra, tura, bobra, łabędzi i sokółów wędrownych.

*Ślady zgryzów
bobra w Dolinie
rzeki Łydyni
w Ciechanowie*

Bioróżnorodność na terenach miejskich

Ponad pięćdziesiąt lat później Stefan Batory rozpoczął regulacje związane z wykorzystaniem zasobów wód. Mocą dekretu wprowadził on okresy ochronne dla ryb w okresie tarła oraz wydał zakaz stosowania do połowów ryb pewnych typów narzędzi, w tym sieci o zbyt drobnych oczkach.

Przemyślane i skoordynowane działania w zakresie ochrony przyrody, oparte na naukowych podwalinach, rozpoczęły się w XX wieku. Wkrótce po odzyskaniu niepodległości została powołana Państwowa Tymczasowa Komisja Ochrony Przyrody, działająca przy Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. W 1926 roku Komisja została przekształcona w Państwową Radę Ochrony Przyrody. Z inicjatywy Rady, dwa lata później powstała Liga Ochrony Przyrody.

Najstarszym w Polsce i drugim pod tym względem w Europie przyrodniczym obszarem chronionym jest rezerwat „Cisy Staropolskie im. Leona Wyczółkowskiego”, rozległy na ponad 86 ha nad jeziorem Mukrz, na południowo – wschodnim krańcu Borów Tucholskich. Został on utworzony w 1827 roku ze względu na największe w Polsce naturalne stanowisko cisa. W rezerwacie pośród dębów, sosen, brzoź, lip czy jesionów rośnie ponad cztery tysiące cisów, liczących kilkaset lat każdy. Swoją obecną nazwę rezerwat otrzymał ze względu na częste wizyty Leona Wyczółkowskiego, który stworzył ponad 100 portretów sędziwych cisów.

Po zakończeniu I wojny światowej w Polsce funkcjonowało 39 rezerwatów przyrody, chroniących łącznie obszar 1 469 ha. W latach międzywojennych objęto ochroną poprzez uznanie za pomniki przyrody 4 500 obiektów oraz utworzono 180 kolejnych rezerwatów. W tym okresie powołano także sześć obszarów chronionych nazywanych parkami narodowymi.

W okresie po II wojnie światowej wielkimi sprzymierzeńcami organów administracji państwowej zajmujących się problemami ochrony przyrody, stały się Liga Ochrony Przyrody oraz Lasy Państwowe.

*Startujący
łabędź –
zbiornik „Torfy”
w Ciechanowie*

Liga Ochrony Przyrody docierała do szerokiego grona obywateli poprzez wydawany miesięcznik „Przyroda Polska”. W okresie PRL powołano łącznie 23 parki narodowe (łącznie z powołanymi w okresie międzywojennym, którym nadano nowe uprawnienia i zakreślono inne granice), ponad 100 parków krajobrazowych oraz wydatnie zwiększono liczbę rezerwatów i pomników przyrody.

Obecnie ochronę przyrody, w imieniu ministra środowiska, nadzoruje wiceminister – Główny Konserwator Przyrody, wspomagany rzeszą wojewódzkich konserwatorów przyrody. W 2004 r. rozpoczęto wprowadzanie w Polsce europejskiej formy ochrony przyrody – obszarów Natura 2000, na których chroni się te elementy przyrody, które są zagrożone w skali Europy. Obszary Natura 2000 w Polsce stanowią niespełna 20% powierzchni lądowej naszego kraju.

Obowiązująca ustawa o ochronie przyrody z 2004 roku określa m. in. następujące cele ochrony przyrody w Polsce:

- utrzymanie stabilności ekosystemów i trwałości procesów ekologicznych;
- zachowanie różnorodności biologicznej, w tym zapewnienie ciągłości istnienia wszystkich gatunków roślin, zwierząt i grzybów wraz z ich siedliskami;
- ochrona walorów krajobrazowych, zadrzewień oraz zieleni w miastach i wsiach;
- utrzymywanie lub przywracanie do właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych, a także pozostałych zasobów, tworów i składników przyrody;

*Szpaler lipy
drobnołistnej
– Dolina rzeki
Łydyni*

Bioróżnorodność na terenach miejskich

15

- zachowanie dziedzictwa geologicznego i paleontologicznego;
- kształtowanie właściwych postaw człowieka wobec przyrody poprzez działalność edukacyjną, informacyjną i promocyjną.

Powyższa ustawa ustanawia dziesięć prawnych form ochrony przyrody:

- Ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów;
- Parki narodowe;
- Rezerваты przyrody;
- Parki krajobrazowe;
- Obszary chronionego krajobrazu;
- Obszary Natura 2000;
- Użytki ekologiczne;
- Pomniki przyrody;
- Stanowiska dokumentacyjne;
- Zespoły przyrodniczo – krajobrazowe.

*Dolina rzeki
Łydni – zbiornik
„Torfy*

Zamek Księżąt Mazowieckich w Ciechanowie na terenie Zespołu Przyrodniczo – Krajobrazowego „Dolina rzeki Łydyni”

FORMY ZIELENI MIEJSKIEJ I JEJ ZNACZENIE DLA MIESZKAŃCÓW

2.1. ZIELEŃ MIEJSKA

Według zapisów Wikipedii **zieleń miejska** – to tereny niezabudowane wewnątrz miasta, zajęte przez zaplanowane i utrzymane lub naturalne zespoły roślinności. Miejskie tereny zielone są najczęściej ogólnodostępne i spełniają funkcje wypoczynkowe, rekreacyjne, zdrowotne i estetyczne. Przyczyniają się do poprawy jakości życia w miastach i utrzymania bioróżnorodności – są siedliskami wielu gatunków roślin i zwierząt. Zieleń w miastach jest elementem kompozycji urbanistycznej – wpływa na charakter i wygląd ulic i placów, kształtuje i porządkuje wnętrze miasta.

Do obszarów zieleni wewnątrz miast zaliczają się wszystkie tereny biologicznie czynne zespoły roślinności, położone w strefie zabudowy miejskiej. Zieleń miejska to obszary zaprojektowane i utrzymane, takie jak:

- parki
- zieleńce (skwery)
- obiekty sportowe
- zieleń uliczna
- cmentarze
 - ogródki działkowe i ogrody prywatne
 - trawniki i klomby
 - ogrody miejskie
 - pasieki miejskie
 - nasadzenia zieleni izolacyjnej
 - uprawy balkonowe i zaokienne
 - window farming
 - ogród botaniczny
 - palmiarnia

*Nasadzenia
pomiędzy
ulicami
- Ciechanów*

a również zieleni naturalna, zachowana w procesie tworzenia miasta:

- lasy i zadrzewienia podmiejskie
- łąki
- skupiska zieleni przy zbiornikach i ciekach wodnych oraz pozostawione elementy zieleni izolacyjnej

Zieleni miejska podlega ochronie. Tereny przeznaczone na tereny zieleni i rekreacyjne określone są zapisami w planach zagospodarowania przestrzennego. Plany takie określają rodzaj przeznaczenia terenu oraz zasady zagospodarowywania terenów miejskich. Wytycza się również strefy ochronne wokół istotnych obszarów zieleni. Tereny zielone rozpatruje się także pod kątem ich wartości przyrodniczej. W uzasadnionych przypadkach obejmuje się je ochroną prawną. Formy ochrony terenów zielonych w miastach to: obszary chronionego krajobrazu, ochrona gatunkowa, pomniki przyrody, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe. Objąć ochroną zieleni miejską może rada gminy, jeżeli nie zrobił tego wojewoda lub w przypadku ochrony gatunkowej – Minister Środowiska.

Zieleni miejska na terenach silnie zurbanizowanych to bardzo ważny składnik układów urbanistycznych, planowanych i istniejących, w których istnieje możliwość stworzenia czy też przywrócenia zieleni (obiekty przyrodnicze o formach naturalnych, półnaturalnych i przetworzonych oraz rozmaite założenia ogrodowe istniejące samoistnie lub towarzyszące budowlom).

Tereny zieleni miejskiej pełnią funkcje:

- rekreacyjne,
- ekologiczne
- zdrowotne,
- społeczne i ekonomiczne,
- wpływają na złagodzenie lub eliminację uciążliwości życia w miastach,
- kształtują układy urbanistyczne,
- wprowadzają ład przestrzenny,
- nadają specyficzny i indywidualny charakter miastu.

*Dolina rzeki Łydni
wraz z przyległym
parkiem
im. M. Konopnickiej
w Ciechanowie*

Zieleń miejska oddziałuje również na człowieka przez możliwość kontaktu z naturą. Takie funkcje pełnią: parki i ogrody, ogródki działkowe, cmentarze, tereny sportowe, pasy zieleni, zadrzewienia przyuliczne.

Funkcje zieleni w mieście:

- Zdrowotne i biologiczne – zieleń pełni funkcję ochronną dla mieszkańców miasta, osłania od kurzu, dymu, a także od silnych wiatrów. Odpowiada również za tłumienie hałasu powstającego przy szlakach komunikacyjnych i kolejowych, polegające na rozpraszaniu lub pochłanianiu dźwięków. Roślinność ma duże znaczenie przy oczyszczaniu powietrza poprzez gromadzenie pyłów na powierzchni swoich liści, a także jednoczesnym produkowaniu tlenu. Dzięki swoim właściwościom wpływa na modyfikowanie wilgotności gleby oraz powietrza, co wpływa na mikroklimat miasta.
- Społeczne, psychiczne i wychowawcze – tereny zieleni miejskiej są miejscem wypoczynku czynnego i biernego. Umożliwiają uprawianie sportów, spacerowanie oraz zabawy dziecięce, co ułatwia odpoczynek i poprawia samopoczucie. Kontakt z naturą jest ważny dla prawidłowego rozwoju człowieka, uczy szacunku nie tylko dla zieleni, ale również dla zwierząt, żyjących w parkach, zieleńcach czy bulwarach. Funkcję dydaktyczną pełnią ogrody botaniczne i zoologiczne.
- Estetyczne, artystyczne i plastyczne – zieleń charakteryzuje się dużą zmiennością sezonową chociażby przez różne barwy liści w poszczególnych porach roku, dzięki temu wprowadza urozmaicenie do struktury miasta i stwarza wyraźny kontrast z miejską zabudową. Roślinność wpływa na kształtowanie krajobrazu miasta i nadaje mu specyficznego charakteru, podkreśla jego architekturę i stanowi dopełnienie.

*Ciechanów –
zielone miasto
z lotu ptaka*

- Ochronne – stwarzanie różnego rodzaju osłon wzdłuż szlaków komunikacyjnych, które mają za zadanie ochronę jezdni przed nawiewaniem śniegu i przed silnymi wiatrami. Stosuje się również pasy zieleni izolacyjnej chroniące przed nawiewaniem pyłów od ulic czy fabryk na osiedla mieszkaniowe. Roślinność pełni dużą rolę przy maskowaniu obiektów wojskowych.
- Przeciwpozarowe – zieleń stanowi barierę dla rozprzestrzeniającego się ognia oraz spowalnia jego przenoszenie na dalsze tereny, o ile jest dostatecznie wilgotna¹.

Chaotyczny rozwój miast, nieregulowany planem miejscowym i nie kontrolowany przez właściwe instytucje, wpływa niekorzystnie na zieleń w mieście poprzez:

- zmniejszenie ilości terenów zieleni ze względu na nieregulowaną działalność inwestycyjną,
- zmniejszenie różnorodności biologicznej poprzez likwidowanie naturalnych skupisk roślinności,
- zmniejszenie ilości terenów leśnych i przeznaczanie ich pod zabudowę.

¹ Pokorski J., Siwiec A.,
1998: Kształtowanie
terenów zieleni

*Dolina Łydyni –
widok z parku
im. J. Dąbrowskiego*

Rzeka Lydyńia - w tle Zamek Księżąt Mazowieckich

2.2 MIASTO ZIELONE – MIASTEM NIEPRZECIĘTNYM

Ciechanów jest zielonym miastem. Wszystkie tereny zielone - lasy i zadrzewienia, parki, skwery, użytki rolne i nieużytki zajmują obszar ponad 2,2 tysiąca ha, podczas gdy cała powierzchnia miasta obejmuje prawie 3,3 tysiąca ha. Ogromnym atutem miasta są również wody, pokrywające 15 ha powierzchni. To nie tylko rzeka Łydynia przepływająca przez miasto na odcinku ponad 9 km, lecz również liczne wyrobiska przemysłowe, głównie pocegielniczne oraz powstałe wskutek wcześniejszego wydobywania torfu. Jedynie kilka form zasobów naturalnych objętych jest ochroną przyrody. Największym obszarem chronionym jest utworzony w 2002 roku zespół przyrodniczo – krajobrazowy „Dolina rzeki Łydyni”. Jest to położony wzdłuż części koryta rzeki teren położony centralnie w środku miasta o powierzchni ponad 58 ha. Teren zespołu jest niezabudowanym chociaż znajdują się w jego granicach jedne z najciekawszych obiektów zabytkowych, związanych z historią Ciechanowa. Jest to średniowieczny obronny Zamek Książąt Mazowieckich, gotycki kościół farny i Farska Góra z dzwonnica na szczycie wzniesienia.

Ciechanów ma czyste środowisko naturalne. Oprócz Zespołu Przyrodniczo – Krajobrazowego „Dolina Rzeki Łydyni”, znajdują się tu dwa duże parki miejskie, liczne akwenty wodne i skwery, bogate nasadzenia zieleni wzdłuż ciągów ulicznych.

I to właśnie ekologia czyni Ciechanów miastem nieprzeciętnym. Na tle innych pod tym względem wyróżnia je przede wszystkim dolina rzeki Łydyni – od kilkunastu lat w znacznej swej części

*Park Marii
Konopnickiej
w Ciechanowie*

stanowiąca chroniony prawem zespół przyrodniczo-krajobrazowy. Żyją tu zwierzęta (przede wszystkim ptaki), których z reguły w miastach nie spotykamy. Zwierzęta typowe raczej dla terenów leśnych, położonych z dala od ludzkich osiedli.

Ptaki to najbardziej widoczni i najczęściej przez nas spotykani przedstawiciele ciechanowskiej fauny. Na badanym terenie autorzy opracowania wykazali aż 76 gatunków gniazdujących, prawdopodobnie gniazdujących, możliwe gniazdujących i zalatujących na żerowisko lub odpoczynek. Tak liczna obecność awifauny to skutek sprzyjających warunków: odpowiednia roślinność, zbiorniki wodne, obfitość pokarmu – głównie bezkręgowców.

Obszar Zespołu jest rzadko spotykanym w dzisiejszych miastach korytarzem ekologicznym, pozwalającym na przemieszczanie się mas powietrza i „wentylowanie” zurbanizowanej przestrzeni. Jest to naturalna ostoja dla wielu gatunków zwierząt, a szczególnie dla ptaków. Cenną wartością Zespołu są niepowtarzalne widoki krajobrazowe, szczególnie w powiązaniu z sąsiadującymi obiektami zabytkowymi i historycznymi, a zwłaszcza z doskonale wkomponowanym w pejzaż łąk nadrzecznych Zamkiem Książąt Mazowieckich, czy posadowionym na wysokiej skarpie w centrum miasta kościołem farnym i Farską Górą z dzwonnica na szczycie.

Największy zbiornik wodny na terenie Zespołu, stanowiący najcenniejszą część pod względem przyrodniczym, usytuowany na prawym brzegu Łydyni na północ od mostu w ciągu ul. 17 Stycznia. Obejmuje on powierzchnię ok. 5 ha i zwany jest „Torfami”. Jest to pozostałość po miejscu, w którym dawniej okoliczni mieszkańcy kopali torf służący im jako opał. Cała dolina rzeki Łydyni bogata jest w stosunkowo głębokie pokłady torfowisk. Są to tak zwane torfy niskie, czyli powstałe przed wiekami na mokradłach zbite osady organiczne, zawierające liczne szczątki roślinne.

W ramach przygotowań do opracowania założeń I etapu zagospodarowania rzeki Łydyni oraz w celu zweryfikowania, jakimi walorami przyrodniczymi

*Zespół przyrodniczo –
krajobrazowy
„Dolina rzeki Łydyni”*

Formy zieleni miejskiej i jej znaczenie dla mieszkańców

w zakresie środowiska nieożywionego, siedlisk przyrodniczych, flory i fauny dysponuje przestrzeń doliny rzeki, wykonana została inwentaryzacja przyrodnicza w centralnej części Zespołu Przyrodniczo – Krajobrazowego Dolina Rzeki Łydyni. Teren objęty inwentaryzacją ograniczony został do fragmentu zawartego między rzeką, ul. 17 stycznia, ul. Zamkową, ul. Zieloną i ul. Jesionową. Przeprowadzona inwentaryzacja przyrodnicza wskazuje, jak kształtuje się system przestrzenny zapewniający równowagę ekologiczną oraz które z obszarów należy zachować w obecnym stanie nie dopuszczając do jakichkolwiek niekorzystnych zmian. Zawarty jest w niej opis i charakterystyka występujących na badanym terenie gatunków ptaków i roślin, a także ocena oddziaływania planowanych zmian granic Zespołu Przyrodniczo-Krajobrazowego Dolina Rzeki Łydyni, na występujące tutaj gatunki i siedliska.

A jak znaczenie ciechanowskiej zieleni oceniają specjaliści? „Mnóstwo zwierząt żyje w parkach, dobrze się tam czują. Przy okazji mieszkańcy mogą usiąść na ławeczce, popatrzeć na zielen, posłuchać jak ptaki śpiewają, popatrzeć co się wokół dzieje. Można obcować z przyrodą, która nas otacza nie wyrządzając jednocześnie szkody” mówi Tomasz Drózdź, zastępca Nadleśniczego w Nadleśnictwie Ciechanów. „W obrębie miasta znajduje się las Śmieciński, w którym żyje mnóstwo zwierząt - zwierzyna drobna i dużo gatunków ptaków: wśród nich zięby, pełzacze, dudki. Również odnajdujemy tu drapieżniki, zwłaszcza myszołowy. W lesie Śmiecińskim mamy też jeden dąb uznany za pomnik przyrody”.

Miasto Ciechanów może poszczycić się wieloma osiągnięciami w zakresie ochrony przyrody i środowiska. Jest członkiem Stowarzyszenia Zdrowych Miast Polskich, a za pro-ekologiczne inwestycje i osiągnięcia otrzymało od Rady Gmin i Regionów Europy z siedzibą w Brukseli Certyfikat Miasta Zrównoważonego Rozwoju. Ciechanów w 2002 roku zwyciężył w konkursie Stockholm Partnerships, zwanym ekologicznym Noblem w dziedzinie zrównoważonego rozwoju. Miasto uzyskało certyfikat za osiągnięcia w zakresie poprawy warunków życia mieszkańców,

*Las
Śmieciński
w Ciechanowie*

dyplom w konkursie Regionalnego Centrum Ekologicznego „Miasta a wymagania Unii Europejskiej” oraz prawo do posługiwania się znakiem promocyjnym Zielonych Płuc Polski.

Jest to dziedzictwo przyszłych pokoleń ciechanowian. Zdecydowanie przyjemniej jest mieszkać i żyć w otoczeniu cieszących oko zielonych drzew, wielobarwnych kwiatów, posłuchać śpiewu ptaków, zobaczyć sarnę w miejskim parku, a nie tylko w zoo czy w telewizji. Miło jest pójść na spacer nad rzekę, do parku. Nie można dopuścić, aby wszystkie trawniki zostały zamienione na parkingi.

Pamiętajmy więc: w parkach i lasach zachowujemy się odpowiedzialnie.
– „Nie zostawiamy w lesie śmieci, nie niszczy roślinności, a przy zbieraniu jagód czy grzybów nie niszczy ściółki, która czasami po przejściu grzybiarzy wygląda tak, jak po przejściu stada dzików. Chociaż las ma taką siłę witalną że się odbuduje, to jednak nie nadwyrezzamy jego zasobów. Nie zrywamy roślin, które są pod ochroną, takich jak np. konwalia majowa czy część gatunków paproci i mchów” – apeluje zastępca Nadleśniczego Tomasz Dróżdź.

– „Tereny zielone w mieście chronione są odpowiednimi przepisami, zarówno prawa krajowego, jak i Unii Europejskiej. W piątym „Programie Działań na rzecz Ochrony Środowiska” UE znajduje się punkt dotyczący poprawy warunków środowiska miejskiego, który zwraca uwagę na wpływ urbanizacji na przyrodę. Odpowiednie zaplanowanie terenu jest więc szczególnie istotne, dlatego warto pamiętać o prawidłowym planowaniu zieleni na terytorium każdego miasta. Człowiek nie może być pozbawiony kontaktu z naturą, która stanowi najlepsze lekarstwo na schorzenia cywilizacyjne. Nie każdy jednak może sobie pozwolić na zamieszkanie w domku jednorodzinnym na przedmieściach, w okolicach lasu.

Mimo to takie marzenie rodzi się w wielu głowach, co spowodowane jest pogarszającym się stanem życia w mieście. Skutkiem niedoboru przestrzeni miejskiej pokrytej roślinnością jest brak przytulności dużych miast.

*Kościół
Farny
w Ciechanowie*

Zbiornik „Torfy” w Ciechanowie z zainstalowaną fontanną napowietrzającą

Grzybięń biały

Formy zieleni miejskiej i jej znaczenie dla mieszkańców

Można temu przeciwdziałać poprzez dobre projektowanie oraz staranne urządzenie przestrzeni. Choć te zadania spoczywają na gminie, to także my – mieszkańcy – powinniśmy zadbać o zieleni na „naszym podwórku”. Ciężko zaprzeczyć atrakcyjności mieszkania w ładnej okolicy, gdzie znajduje się miejsce do zabawy dla dzieci, do urządzenia sąsiedzkiego grilla, czy po prostu posiadzenia na ławce w otoczeniu zieleni” – uważa architekt krajobrazu Katarzyna Mucha, architekt krajobrazu, (cytat za: Portal Zarządzania Nieruchomościami zarzadcy.com.pl)

– „Jeżeli będzie wystarczająca przestrzeń oraz rodzima zieleni wysoka i niska wokół domów oraz bloków, będą parki i zieleńce – to okoliczna, biologicznie różnorodna przyroda w znacznym stopniu „wejdzie” do miasta i będzie wokół nas. Jest to jednak sposób najtrudniejszy, bo wymagający świadomości wszystkich uczestników procesu użytkowania i rozbudowy miast, a przede wszystkim jest to sposób kosztowny, bo wymagający właściwej przestrzeni dla człowieka żyjącego w mieście” – mówi architekt Janusz Łabuz, właściciel firmy Płockie Pracownie Projektowe, wykonujący różne projekty w Ciechanowie. „Pamiętajmy o potrzebie edukacji ekologicznej mieszkańców, by świat przyrody wykorzystywany był i zagospodarowywany z poszanowaniem zasobów, w sposób gwarantujący zachowanie bioróżnorodności”.

*Park im.
J. Dąbrowskiego
w Ciechanowie*

Zamek Księżąt Mazowieckich w Ciechanowie

**RODZAJE FAUNY I FLORY,
W TYM GATUNKÓW
CHRONIONYCH
WYSTĘPUJĄCYCH
NA TERENACH MIEJSKICH,
NA PRZYKŁADZIE
„DOLINY RZEKI ŁYDYNIA”**

Rzeka Łydynia

3.1. RÓŻNORODNOŚĆ DOLINY RZEKI ŁYDYNIA

Niezwykle bogaty, chociaż często niezauważalny jest otaczający nas świat przyrody. Każdy region ma właściwe sobie gatunki roślin i zwierząt, występujące w danej strefie klimatycznej, zawłaszcza przy sprzyjających warunkach środowiska. Działalność człowieka powoduje jednak niekorzystne zmiany w eko-systemie, kurczenie się terenów zielonych, przekształcanie otaczającego krajobrazu. Niewiele jest już miejsc, gdzie środowisko zachowało się w stanie zbliżonym do pierwotnego, więc takie obszary musimy obejmować szczególnym traktowaniem. Jednym z niewielkich obszarowo, ale bogatym pod względem różnorodności przyrodniczej jest dolina rzeki Łydyni. Ze względu na nieznaczne przekształcenie dawnego krajobrazu naturalnego, zachowany w środku miasta drzewostan i wszelka roślinność, koryto rzeki wraz z dużym zbiornikiem w miejscu wybierania torfu jest oazą dla wielu gatunków flory i fauny. Ptaki utrzymują równowagę biologiczną. Gatunki owadożerne nie dopuszczają do nadmiernego rozmnażania się owadów, zagrażających niszczeniem drzewostanu i innej roślinności, drapieżne – polując na myszy i inne gryzonie – ograniczają ich liczebność, pełniąc rolę służby sanitarnej.

Niewiele jest miast w Polsce, a pewnie nawet w Europie i na świecie, w obszarze których można znaleźć naturalną, praktycznie nie zmienioną działaniami

*Rzeka Łydynia
w centrum miasta*

Rodzaje fauny i flory, w tym gatunków chronionych

człowieka dolinę rzeczną. To ewenement na wielką skalę. Przecinająca Ciechanów dolina rzeki Łydyni jest zjawiskiem wyjątkowym i wybitnie pozytywnym dla miasta. Jej unikalność wynika z dużego stopnia naturalności krajobrazu starorzecza, z nielicznymi śladami ingerencji człowieka w okolicach mostów i przejść przez rzekę.

Doceniając znaczenie doliny dla możliwości zachowania naturalnego, nie zmienionego środowiska, w 2002 roku na mocy Rozporządzenia Wojewody Mazowieckiego utworzony został chroniony prawem Zespół przyrodniczo krajobrazowy „Dolina rzeki Łydyni”. Obejmuje on obszar o powierzchni ponad 58 ha, zlokalizowany całkowicie w granicach miasta i będący pod nadzorem Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody. Szczególnym celem ochrony Zespołu jest dążenie do zachowania nienaruszonych fragmentów krajobrazu naturalnego i kulturowego doliny rzeki, a w szczególności terenu porośniętego szerokim wachlarzem zbiorowisk roślinnych, miejsc występowania licznych gatunków ptaków lęgowych oraz terenu mającego istotne znaczenie zdrowotne, klimatotwórcze oraz wypoczynkowe dla mieszkańców.

Rusałka

3.1.1. BOGACTWO PTAKÓW

Ptaki to jedna z najliczniej reprezentowanych grup zwierząt, które można spotkać w każdym środowisku. Ich bogactwo gatunkowe uzależnione jest od sprzyjających warunków siedliskowych i przyrodniczych oraz od dostępu do pożywienia. Wśród wielu gatunków ptaków mieszkających w dolinie rzeki Łydyni możemy spotkać następujące:

Bażant Popularny ptak średniej wielkości z rodziny kurowatych, zasadniczo osiadły, chociaż samce mogą koczować. Pochodzi z Azji. Pierwsze bażanty pojawiły się w niektórych krajach Europy już w średniowieczu, a w Polsce w XVI wieku. Jest to gatunek łowny, ale źle wytrzymuje niekorzystne warunki klimatyczne, z powodu czego w okresach większych mrozów i śniegów wiele bażantów ginie. Liczebność bażantów zwiększa się dzięki gospodarce człowieka, ponieważ jest to jedyny kurak, który sztucznie odchowany, adaptuje się bez problemów do środowiska naturalnego. Myśliwi osiedlają je dla celów łowieckich. Sezon polowań na bażanty trwa od 1 października do końca lutego.

Bażant jest ptakiem polnym grzebiącym. Samce są znacznie większe od samic, z długim ogonem i kolorową szatą godową.

Drobniejsze samice upierzone są niepozornie, w barwach ochronnych. Bażanty chętnie zasiedlają tereny o licznych śródpolnych krzewach, skraje pól, szwarów, świetlistych lasów oraz nadrzeczne zarośla blisko wody. Gniazda zakładają w zagłębieniach ziemi wyścielonych puchem i trawą, a jaja składają raz w roku w okresie od połowy kwietnia do lipca. Pokarmu szukają na ziemi.

Bażant

Rodzaje fauny i flory, w tym gatunków chronionych

35

Bączek Średniej wielkości ptak brodzący z rodziny czaplowatych. Występuje w Europie, Azji, północnej Afryce i w Australii. Zimuje w Afryce. Prowadzi cichy i skryty tryb życia na rozległych i mniejszych trzcinowiskach na obrzeżach stawów, jezior, na bagnach i starorzeczach. Gniazda buduje w trzcinach, rzadziej na krzewach lub drzewach. Składa jaja raz lub dwa razy w roku. Bączek poluje głównie nocą, żywi się owadami, małymi rybami i żabami. W Polsce objęty jest ścisłą ochroną gatunkową, wymaga ochrony czynnej. Wymieniony jest w załączniku Dyrektywy Ptasiej.

Bocian Podejmujący co roku dalekie wędrówki duży ptak brodzący, który występuje w Europie, Azji i Afryce. Jest mięsożercą – żywi się owadami, rybami, płazami, gadami, małymi ssakami i małymi ptakami. Ma niewielu naturalnych wrogów. Pod koniec marca i w kwietniu ptaki przylatują do Europy, a w sierpniu – wrześniu rozpoczynają loty na południe do Afryki, wędrując tam około 50 dni. Są to ptaki stadne, przygotowujące się do przelotów w grupy liczące nawet tysiące osobników. Bocian gniazduje na otwartych łąkach, zwłaszcza na terenach podmokłych i zalewowych. Gniazda, do których regularnie powraca, buduje na wysokich drzewach, kominach i na budynkach, często blisko ludzkich siedzib. Bociany tworzą pary monogamiczne. Samica składa pod koniec kwietnia zazwyczaj 4 jaja, które wysiadują i karmią oboje rodzice. Żyją długo, ponad 30 lat. W Polsce bocian jest pod ścisłą ochroną gatunkową.

Czapla siwa Gatunek dużego, długoszyjnego ptaka wodnego występującego w Europie, Azji i Afryce. Rozpiętość skrzydeł przekracza 1,5 m. Żyją one w płytkich wodach jezior i rzek, a także w trzcinowiskach, namorzynach i na polach ryżowych. Może być ptakiem osiadłym lub wędrownym, przelatując w sierpniu – wrześniu w rejon śródziemnomorski i wracając w marcu – kwietniu. Pożywieniem czapli są głównie ryby, a także drobne ssaki, małe ptaki, żaby, ślimaki, skorupiaki i węże. W trakcie polowania czapla stoi w bezruchu na jednej nodze lub brodzi w wodzie, aby nie spłoszyć ryby, po czym szybkim wyrzutem dzioba chwytą zdobycz

*Polująca samica
bączka w Dolinie
rzeki Łydyni
w Ciechanowie*

Bocian

Rodzaje fauny i flory, w tym gatunków chronionych

Ostrożne czaple są najbardziej aktywne o świcie i o zmierzchu. Gniazduje kolonijnie, zakładając gniazda najczęściej na drzewach, czasami w trzcinach. Kolonia lęgowa czapli, licząca od kilku do kilkuset gniazd, zwana jest czaplińcem. Jaja o pięknej, błękitnej barwie składane są zwykle raz w roku, w końcu marca w liczbie od 1 do 6, a wysiadują je oboje rodzice. Pisklęta, początkowo zupełnie niedołążne, pozostają w gnieździe przez około 2 miesiące. W Polsce czapla siwa objęta jest ochroną gatunkową, a liczebność populacji spada głównie na skutek niszczenia kolonii lęgowych.

Dudek Średniej wielkości ptak wędrowny, spotykany w całej Europie i środkowo – południowej Azji. Na głowie ma charakterystyczny, rozkładany wachlarzowato w czasie godowym czub. Dzięki swemu upierzeniu, w czasie żerowania zlewa się z otoczeniem. Lata nisko, lubi otwarte tereny, pastwiska i łąki z pojedynczymi drzewami. Gniazda zakłada w dziuplach drzew, w zagłębieniach ziemi lub wśród stert kamieni. W czasie lata wyprowadza jeden – dwa lęgi, składając każdorazowo od 4 do 9 jaj. W Polsce dudek objęty jest ścisłą ochroną gatunkową oraz wymagająca ochrony czynnej.

Dzięcioł Średniej wielkości ptak zamieszkujący lasy całej Europy, środkowej Azji i północnej Afryki, zasadniczo osiadły, chociaż część wędruje jesienią, zwłaszcza w latach niedoboru nasion. Dzięcioł duży jest najpowszechniejszym z polskich dzięciołów. Chętnie mieszka w starych lasach liściastych, iglastych i mieszanych z domieszką osiki, w parkach miejskich i zadrzewieniach śródpolnych. Gniazdo zakłada w dziupli wykutej w pniu z uszkodzonym drewnem lub w bocznym konarze. Pary są monogamiczne, ale dziuplę co roku zazwyczaj wykuwają nową, rzadko zasiedlają starą. Dzięcioły składają jaja raz w roku, w początku maja w liczbie od 5 do 7. Obydwoje rodzice karmią młode pisklęta. Żywią się głównie owadami i larwami wydobytymi z drewna, zimą jedzą nasiona drzew sosnowych, świerkowych i owoce. Chętnie zjadają mszyce, zimą pojawiają się w karmnikach ze słoniną. W Polsce objęte są ścisłą ochroną gatunkową.

*Dudek w Lesie
Śmiecińskim
w Ciechanowie*

Gawron Ten średniej wielkości ptak z rodziny krukowatych powszechnie zwany był gapą. Mieszka on na terenie całej Europy i Azji. Są to ptaki wędrowne - gawrony z chłodniejszych regionów jesienią regularnie odlatują bardziej na południe, a wiosną wracają. Mieszkają w śródpolnych zadrzewieniach, zagajnikach, a także parkach miejskich i w centrach miast. Są ptakami stadnymi, jednak pary są monogamiczne. Ich gniazda przypominają duże koszyki oblepiające korony drzew. Samice w kwietniu składają i wysiadują 5 - 6 jaj, a pisklęta karmią obydwój rodzice. Zimą żywią się pokarmem roślinnym, a latem zjadają owady, dżdżownice, żaby i drobne gryzonie. Gawrony są bardzo inteligentnymi ptakami, potrafią używać prostych narzędzi, a także wytwarzać je i dostosowywać do swych potrzeb. Objęte są one ścisłą ochroną garrnkową.

Gąsiorek Gatunek małego ptaka wędrownego z rodziny dzierzb, zamieszkuje Europę, Afrykę i Azję. Ne lęgowskach przebywa jedynie 4 – 5 miesięcy i przelatuje z Polski do tropikalnej Afryki. Lubi nasłonecznione, otwarte, suche tereny z ciemnymi krzakami, a także wrzosowiska, torfowiska i wszelkie zarośla. Są to ptaki dzienne, trudne do obserwacji. Samice w okresie lęgowym są bardzo rozśpiewane. Żywią się owadami, myszami, małymi gadami, pisklętami innych ptaków. Gniazda zakładają nisko nad ziemią, często w kolczastych krzewach. Samica składa 5 – 6 jaj. Do gniazd gąsiorków często podrzucają jaja kukulki. Gąsiorki objęte są ścisłą ochroną gatunkową i wymienione są w załączniku Dyrektywy Ptasiej.

Grzywacz Średniej wielkości ptak wędrowny z rodziny gołębiowatych, największy spośród gołębi występujących w Polsce. Potrafi pokonywać duże odległości. Jego pierwotnym środowiskiem były świetliste lasy liściaste i mieszane, ale przystosował się do życia w krajobrazie rolniczym. Mieszka w parkach, ogrodach, na polach,

łąkach, cmentarzach, w kępach wysokich drzew. Grzywacz wyprowadza dwa do trzech, a nawet czterech lęgów w ciągu roku. Żeruje na ziemi, karmi się pokarmem roślinnym – nasionami, jagodami, buczyną i żołądziami, a nawet młodymi liśćmi. Od 15 sierpnia do 30 listopada jest ptakiem łownym.

Gawron

Rodzaje fauny i flory, w tym gatunków chronionych

Jaskółka (brzegówka, dymówka, oknówka) Występuje prawie we wszystkich obszarach naszego globu, spotykana jest nawet w Antarktyce. Jest to niewielki, bardzo liczny ptak wędrowny, przelatujący bardzo duże dystanse – nawet powyżej 10 tys. km. Do Polski wracają ogromnymi stadami z południa w końcu marca lub na początku kwietnia, odlatują we wrześniu – październiku. Jaskółki większość czasu spędzają w powietrzu, odpoczywają chętnie na drutach i antenach. Prawie nigdy nie siadają na ziemi, tylko wtedy gdy zbierają materiał budowlany na gniazda.

Jaskółki dymówki w okresie lęgowym szukają obecności człowieka, gniazda z gliny i błota budują w budynkach – stajniach, oborach, garażach, wnętrzach kamienic, pod mostami i dachami. Oknówki zakładają gniazda na zewnątrz budynków, blisko poddasza, gzymsów i nisz okiennych. Najmniejsza z jaskółek, brzegówka, zamieszkuje w korytach rzek z wysokimi, piaszczystymi skarpami, wygrzebuje w nich długie nory. Brzegówki zazwyczaj gnieźdzą się kolonijnie. Największym zagrożeniem dla jaskółek jest modernizacja rolnictwa i regulacja rzek. W Polsce gatunek objęty jest ścisłą ochroną gatunkową.

Jastrząb Duży, osiadły ptak drapieżny zamieszkujący strefę lasu iglastego na półkuli północnej, w Polsce nieliczny, chociaż spotykany w całym kraju. Mieszka w lasach iglastych i mieszanych w pobliżu łąk i innych terenów otwartych. Jest to ptak milczący, jedynie w czasie godów słychać jego kwilenie. Najchętniej poluje na gołębie i inne ptaki oraz ptactwo domowe, nie gardzi królikami, zającami i drobnymi gryzoniami. Żyje i poluje w samotnych monogamicznych parach. Gniazdo w postaci płaskiej platformy buduje wysoko nad ziemią, w koronie drzewa.

Samica składa w marcu i kwietniu zwykle 3 jaja, które rodzice przemiennie wysiadują. Kiedy wyklują się pisklęta, samicę siedzącą w gnieździe karmi samiec. Matka rozrywa mięso i podaje je młodym, ponieważ tylko ona ma instynkt równego porcjowania pokarmu. Jastrzębie zaciekle bronią swego gniazda przed intruzami, potrafią wtedy zaatakować nawet człowieka.

*Jaskółka
dymówka*

Ptaki te uważane były przez myśliwych, hodowców gołębi i rolników za szkodniki, przypisywano im jak najgorsze cechy, w związku z czym były prześladowane. Obecnie jastrzębie w Polsce objęte są ścisłą ochroną gatunkową.

Jerzyk Średniej wielkości ptak wędrowny, zamieszkujący Europę, dużą część Azji i północną Afrykę. Zimuje w południowej Afryce i jest najpóźniej wracającym do nas ptakiem. Jerzyki często mylone są z jaskółkami. Polują gromadnie, w locie często szybują. Odzywają się głównie wieczorami ostrym, przenikliwym wołaniem, kiedy krążą z dużą prędkością w stadach wokół terenów lęgowych. Mieszkają najchętniej w miastach i osiedlach ludzkich, gniazdując pod dachami murowanych budynków, w kominach i wieżach kościelnych. Spotykane są też w lasach liściastych i iglastych. Żywią się drobnymi owadami chwytanymi w locie. Większą część życia spędzają w powietrzu, gdzie nawet śpią w trakcie szybowania. Mogą najdłużej pozostać w locie bez przerwy, nawet przez 2 do 3 lat. Lądują budując gniazdo, podczas okresu lęgowego i w trakcie żywienia piskląt. Są jednymi z najszybszych ptaków – osiągają prędkość do 200 km/h. Gniazdują kolonijnie, zajmując co roku te same miejsca. Mają zdolność do hibernowania. W maju lub czerwcu samica składa zazwyczaj 2 jaja, które sama wysiaduje. Jerzyki objęte są ścisłą ochroną gatunkową. Największym ich zagrożeniem jest zastępowanie starych budynków nowymi, remonty i prace termomodernizacyjne.

Kawka Średniej wielkości ptak z rodziny krukowatych, zamieszkujący Eurazję i północną Afrykę. Po II wojnie światowej przysposobiły się do życia w środowisku miejskim, początkowo wykorzystując rumowiska do gniazdowania. Jest

to ptak towarzyski, żyjący w stadach, które są bardzo liczne zwłaszcza w zimie. Wtedy stada kawek

łączą się bardzo często ze stadami gawronów. W stadzie panuje hierarchia,

a pary trzymają się zawsze blisko

siebie. Żywią się owadami

i larwami, jajami i pisklętami

innych drobnych ptaków,

ślimakami, owocami,

a w zimie wszystkim,

co znajdą do jedzenia.

Gnieźdzą się w koloniach.

W Polsce kawka objęta jest

ścisłą ochroną

gatunkową.

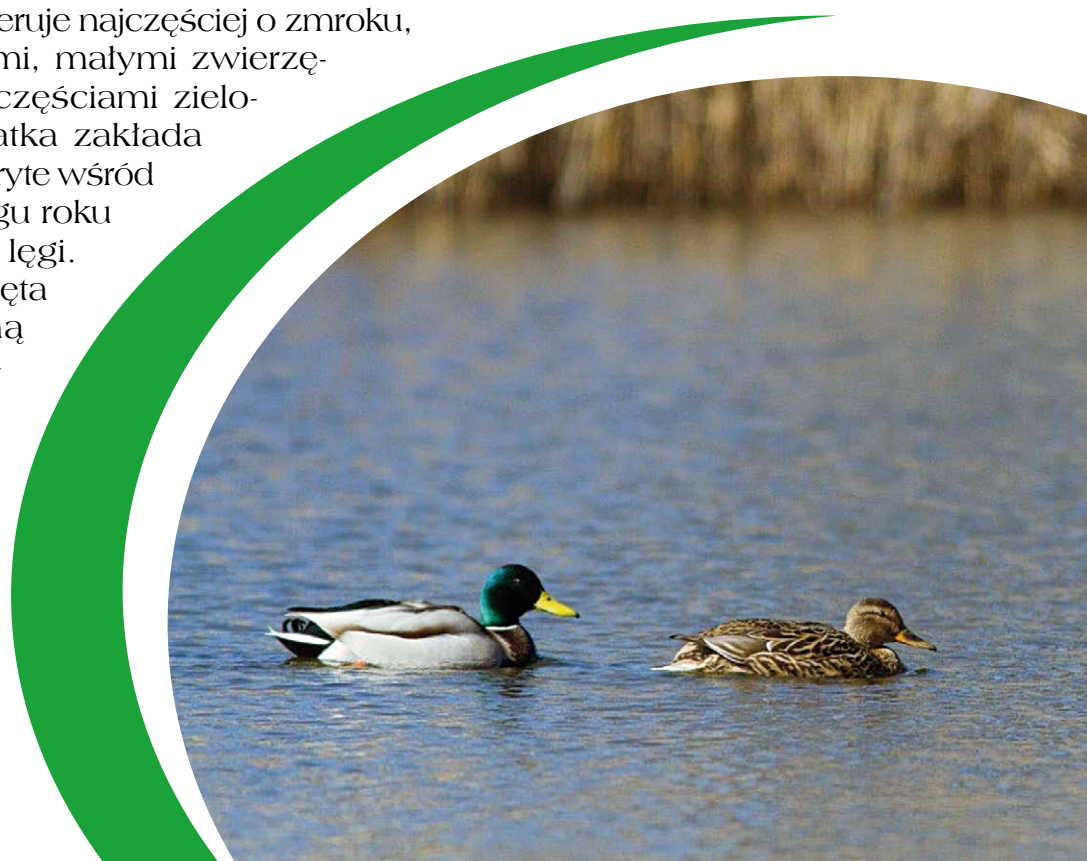

Kos Średniej wielkości ptak z rodziny drozdowatych, częściowo wędrowny. Charakteryzuje się głośnym śpiewaniem, przypominającym melodyjny gwizd. Pieśni godowe można usłyszeć od początków marca do końca lipca. Kos mieszka w Europie, częściowo w Azji i północnej Afryce. Pierwotnie był to ptak leśny, obecnie zasiedla zarośla, parki i ogrody w pobliżu siedzib człowieka, również licznie w miastach. Żywi się dżdżownicami, chrząszczami i owocami. Kosy większość dnia spędzają na ziemi lub w jej pobliżu, biegając lub podskakując w poszukiwaniu pokarmu. Samica składa i wysiaduje od 4 do 5 jaj, a gniazdo opuszcza tylko dla zdobycia pożywienia. Miłośnicy śpiewu kosów często trzymali te ptaki w klatkach. Do końca XIX wieku kos był odławiany do celów konsumpcyjnych. Objęty jest ścisłą ochroną gatunkową.

Krogulec Średniej wielkości ptak drapieżny z rodziny jastrzębiowatych. Zamieszkuje Europę, środkową Azję i północną Afrykę. Częściowo wędrowny, nieliczny ptak prowadzący bardzo skryty tryb życia. Zamieszkuje na skraju lasów, w pobliżu pól z kępami drzew, spotykany blisko siedzib ludzkich. Coraz częściej spotykany w parkach miejskich i ogrodach. Krogulec jest znakomitym myśliwym, zdobycz atakuje w locie lub na ziemi. Żywi się drobnymi ptakami. Regularnie poluje na ptaki żywiące się w karmnikach. Gniazda budują na niewielkiej wysokości w pobliżu pnia drzewa. Samica w maju – czerwcu składa i wysiaduje od 4 do 6 jaj. Największym jego zagrożeniem są stosowane środki ochrony roślin. Krogulec objęty jest ścisłą ochroną gatunkową.

Kropiatka Jest to średniej wielkości ptak wodny z rodziny chruścieli. Zamieszkuje Europę i Azję Środkową. Prowadzi bardzo skryty tryb życia pod osłoną gęstej roślinności na brzegach stawów, zbiorników wodnych otoczonych podmokłymi łąkami, leniwie płynących rzek i na bagnach. Żeruje najczęściej o zmroku, żywiąc się owadami, małymi zwierzętami, nasionami i częściami zielonymi roślin. Kropiatka zakłada gniazdo na ziemi, ukryte wśród turzyc i traw. W ciągu roku wyprowadza dwa lęgi. Na terenie Polski objęta jest ścisłą ochroną gatunkową i wymieniona jest w załączniku Dyrektywy Ptasiej.

*Kaczka
krzyżówka
(samiec w szacie
godowej z tyłu)*

Krzyżówka Duży ptak wodny z rodziny kaczkowatych, spotykany w większości rejonów półkuli północnej, z wyjątkiem zimnych obszarów. Jest najliczniejszym gatunkiem kaczki. Zasiedla wszelkiego rodzaju środowiska wodne, najczęściej na stawach i jeziorach. Często spotykana w miastach. Bardzo dobrze lata, jest ptakiem wędrownym i poza okresem lęgowym tworzy duże stada. Właśnie od krzyżówki pochodzą kaczki domowe. W okresie od 15 sierpnia do 21 grudnia jest to gatunek łowny.

Kukułka Kukułka to średniej wielkości ptak wędrowny, zamieszkujący część Euroazji i Afrykę. Zimuje w Afryce, do Polski przylatuje w kwietniu – maju, a odlatuje w sierpniu – wrześniu. Mieszka w obrzeżach lasów, w zadrzewieniach, ogrodach, parkach, na terenach wydmy i bagiennych, w trzcinach wokół zbiorników wodnych. Najbardziej charakterystyczny jest głos samca, zwany kukaniem, który jest pieśnią godową. Samica nie kuka, wydaje dźwięki podobne do śmiechu. Kukułki nie tworzą par monogamicznych, nie zakładają gniazd i nie wychowują piskląt. Składane od początku maja do lipca na ziemi małe jaja w liczbie od 10 do 20 samica przenosi w dziobie i podrzuca do cudzych gniazd. Instynktownie wybiera te, gdzie jaja są podobne kolorem i kształtem. Gospodarze gniazda często wyrzucają niechciane jajo. Kukułki żywią się owadami, żerując na drzewach i wypatrując zdobyczy. W Polsce objęte są ścisłą ochroną gatunkową.

Łabędź Gatunek dużego, częściowo wędrownego ptaka wodnego z rodziny kaczkowatych. W Polsce to jeden z najcięższych ptaków latających. Aby wzbić się w powietrze, potrzebują zbiornika wodnego, na którym wykonują długi rozbieg. Ładują prawie wyłącznie na powierzchni wody, ewentualnie

na łodzie. Mieszkają na terenie całego kraju, na zbiornikach wodnych różnej wielkości i o różnym charakterze, zwłaszcza z dużą ilością trzcin. Tworzą pary monogamiczne, dochowujące sobie wierności.

Samica składa i wysiaduje 5 do 9 jaj, a samiec w tym czasie pozostaje w pobliżu gniazda, broniąc go w razie potrzeby. Piskletami opiekują się obydwój rodzice.

Łabędź

Rodzaje fauny i flory, w tym gatunków chronionych

W Polsce labędź objęty jest ścisłą ochroną gatunkową wymagającą ochrony czynnej. Ujęty jest w załączniku Dyrektywy Ptasiej.

Myszołów Duży ptak drapieżny z rodziny jastrzębiowatych, zamieszkujący w strefie umiarkowanej Europy i Azji. W Polsce jest to najbardziej rozpowszechniony wśród wszystkich ptaków drapieżnych. Jest ptakiem częściowo wędrownym. Niektóre osobniki pozostają na zimę w kraju, inne we wrześniu odlatują do regionów śródziemnomorskich. Myszołowy lubią tereny otwarte w pobliżu lasów lub z śródpolnymi zadrzewieniami, kępami i szpalerami drzew. Gniazda, wykorzystywane zazwyczaj co najmniej przez kilka lat umieszczone są najczęściej na dużej wysokości. Myszołowy zakładają je na drzewach w pobliżu pnia lub przy rozwidleniu gałęzi.

Samice składają w kwietniu lub maju 3 do 4 jaj, które są wysiadywane przez obydwójce rodziców. Również karmieniem piskląt zajmuje się zarówno samica, jak i samiec. Zgodnie z nazwą, głównym pokarmem myszołowów są myszy, chociaż potrafią złowić nawet łasicę lub gronostaja. Zdobyczy wypatrują szybując w powietrzu, a następnie spadają z wysokości, chwytając i rozszarpując stworzenie szponami. Głównymi naturalnymi zagrożeniami dla myszołowów są kuny leśne, puchacze, orły i jastrzębie. Na spadek ich populacji wpływa działalność człowieka, a głównie intensywne gospodarstwo leśne, wycinanie zadrzewień śródpolnych, likwidacja miedz i nieużytków oraz stosowanie szkodliwych środków ochrony roślin. Myszołów objęty jest w Polsce całoroczną ochroną gatunkową.

Pliszka Mały ptak z rodziny pliszkowatych, zamieszkujący Eurazję i północną Afrykę. Spotkać ją można w całym kraju. Najchętniej mieszka w dolinach rzecznych. Na zimowiska odlatuje w sierpniu, wrześniu na południe i wraca w marcu, najpóźniej w kwietniu. Charakterystyczne jest jej zachowanie - biega po ziemi w poszukiwaniu owadów, nieustannie kiwając ogonem w górę i w dół. Na noclegowiskach skupiają się w niewielkie stada. Pliszki są mało płochliwe, chętnie przebywają w towarzystwie człowieka, chociaż zachowują ostrożność.

Pliszka siwa

Tworzą pary monogamiczne. Samica składa jaja 2 – 3 razy w roku, w ilości od 4 do 6 każdorazowo. Wśród nich często wysiaduje jajo kukułki. Pliszki żywią się owadami, chwytanymi w locie lub na ziemi. Często biegają za pługiem, zbierając larwy i pędraki. W Polsce pliszka objęta jest ścisłą ochroną gatunkową.

Pustułka Średniej wielkości wędrowny ptak drapieżny z rodziny sokolowatych, zamieszkujący prawie całą Europę i wschodnią Azję. W Polsce jest nieliczny. Na zimę starsze osobniki odlatują do południowej Europy, a młodsze – do północnej Afryki. Latają zazwyczaj samotnie. Do Polski przylatują od marca do połowy kwietnia, a odlatują od sierpnia do listopada. Niektóre osobniki prowadzą życie osiadłe. Mieszkają na obrzeżach lasów, w zadrzewieniach śródpolnych, w wieżach kościelnych i wysokich budynkach. Około połowy maja samica składa i wysiaduje 3 - 7 jaj. Samiec karmi partnerkę nawet przed złożeniem jaj. Żywią się owadami, myszami, kretami i innymi gryzoniami, a także ptakami. W Polsce pustułka objęta jest ścisłą ochroną gatunkową, wymagającą ochrony czynnej.

Sikora bogatka Niewielki ptak częściowo wędrowny z rodziny sikor, występujący w Europie, północno – zachodniej Afryce i częściowo w Azji. Mieszka w lasach, zadrzewieniach polnych, w parkach, ogrodach, zieleni miejskiej, w sadach wiejskich. Najliczniej gnieździ się w starych, widnych lasach mieszanych i liściastych, a na zimę zbliża się do zabudowań człowieka. Bogatki tworzą pary monogamiczne. Jaja składają dwa razy do roku, w liczbie od 6 do 14. Wysiadywane są przez samicę, a karmieniem zajmują się obydwój rodzice, odbywając w tym celu nawet do 1 000 lotów dziennie. Ruchliwe bogatki żywią się owadami, pajakami, zimą pokarmami

roślinnymi – nasionami i owocami, często są też dokarmiane przez ludzi słoniną. Zimą

w karmikach bywają najczęstszymi gośćmi. Sikorka potrafi zjeść

w ciągu dnia tyle, ile sama waży. Największym zagrożeniem są dla nich ptaki drapieżne. Bogatka

objęta jest w Polsce ścisłą ochroną

gatunkową.

*Sójka
zwyczajna*

Rodzaje fauny i flory, w tym gatunków chronionych

Słowik Mały ptak wędrowny z gatunku wróblowatych, charakteryzujący się donośnym, niezwykle urozmaiconym śpiewem o dużej skali tonów. Występuje w Europie wschodniej, na południu Skandynawii i w zachodniej Syberii. Zimuje w Afryce, przylatuje do Polski w kwietniu – maju, a odlatuje w sierpniu – wrześniu. Mieszka na obrzeżach wilgotnych lasów liściastych, w parkach, zaroślach nadrzecznych. Gniazda z traw buduje w krzewach niewysoko nad ziemią. Samica w maju składa i wysiaduje 3 – 4 jaja. Słowik żywi się drobnymi owadami, owocami i nasionami. W Polsce słowik objęty jest ścisłą ochroną gatunkową.

Sójka Średniej wielkości ptak z rodziny krukowatych, zamieszkujący Eurazję i północną Afrykę. W Polsce gatunek osiadły, ale zimą często przylatują stada z północnej i wschodniej Europy. Sójki są bardzo hałaśliwe, zaniepokojone wydają głośny, przenikliwy skrzek. Zamieszkują tereny leśne i parkowe. Żywią się owadami, drobnymi zwierzętami i pokarmem roślinnym. Jesienią gromadzą w różnych miejscach zapasy buczyny, żołądki i innych nasion na zimę, chociaż nie zawsze potrafią odnaleźć swoje spiżarnie. Tworzą pary monogamiczne. Pod koniec kwietnia lub w maju samica składa i wysiaduje 5 - 7 jaj. Sójka objęta jest w Polsce ścisłą ochroną gatunkową.

Sroka Jest to średniej wielkości ptak z rodziny krukowatych, występujący w Europie, większości Azji, na północy Afryki i w zachodniej Ameryce Północnej. Jest ptakiem ściśle osiadłym, zimuje w miejscach lęgowych. Może mieszkać wszędzie – w lasach, krajobrazie rolniczym, ale i w dużych miastach. Nie przeszkadza jej bezpośrednia obecność ludzi, chociaż jest czujna i ostrożna. Jest ptakiem towarzyskim – poza sezonem lęgowym zbiera się na noc legowiskach w duże stada. Wszystkie sroki są ruchliwe i hałaśliwe. Charakterystyczne gniazda w kształcie przypominającym kulę zakładają wysoko w koronach drzew i krzewów. Samica składa w marcu i kwietniu od 4 do 7 jaj i je wysiaduje. Pary są monogamiczne. Sroki wyjątkowo odważnie bronią swoich piskląt. W Polsce jest ptakiem rozpowszechnionym, objętym częściową ochroną gatunkową.

Trznadel

Szpak Mały ptak z rodziny szpakowatych, zamieszkujący zadrzewienia śródpolne, sady, ogrody i parki. Spotykany na całej półkuli północnej. Żywi się owadami, dżdżownicami, gąsienicami, jagodami i owocami. Przez ludzi traktowany jako szkodnik, ponieważ chętnie zjada czereśnie, wiśnie i śliwki w sadach. Gniazda zakłada w dziuplach. Między kwietniem i czerwcem samica składa i wysiaduje 4 – 6 jaj. Potrafi naśladować inne dźwięki. Szpak objęty jest w Polsce ścisłą ochroną gatunkową.

Szczygieł Mały ptak z rodziny łuszczakowatych, zamieszkujący Europę i wschodnią Azję, częściowo wędrowny. Chętnie mieszka w zadrzewieniach typu parkowego, na obrzeżach lasów liściastych i mieszanych oraz w ogrodach. Gniazda zakłada w gęstwinie gałęzi, daleko od pnia. Samica składa i wysiaduje jaja 2 – 3 razy w roku, w ilości 4 - 6 sztuk każdorazowo. W tym czasie samiec ją karmi. Szczygły żywią się nasionami chwastów, drobnymi owadami i nasionami. W Polsce objęte są ścisłą ochroną gatunkową.

Trznadel Mały ptak z rodziny trznadli, częściowo wędrowny. Jeden z najliczniej reprezentowanych ptaków w Europie i na środkowoazjatyckich stepach zachodniej Syberii. Ptaki z północnej i północno – wschodniej Europy wędrują na zimę do regionów o łagodniejszym klimacie. Po skowronku, jest to najpospolitszy w Polsce ptak terenów otwartych. Mieszka w zadrzewieniach pól i łąk, na obrzeżach widnych lasów liściastych i borów, w sadach i ogrodach. Zimuje w stadach, w okresie lęgowym ptaki łączą się w pary. Gniazda zakładają na ziemi lub nisko w krzewach. Trznadle wyprawdzają 2 lub 3 lęgi w ciągu roku. Samica składa 3 do 5 jaj, w wysiadywaniu czasami pomaga jej samiec, który również karmi partnerkę. Żywią się

owadami i nasionami, żerując głównie na ziemi.

Na terenie Polski trznadel objęty jest ścisłą ochroną gatunkową.

Wilga Średniej wielkości ptak wędrowny z rodziny wilgowatych, zamieszkujący Eurazję i północną Afrykę. Zimuje w Afryce północnej i zachodniej. W Polsce spotykany zwłaszcza na terenach nizinnych.

Szpak

Rodzaje fauny i flory, w tym gatunków chronionych

Jest to ptak płochliwy, ruchliwy i rzadko schodzący na ziemię. Wilgi przylatują późno, kiedy drzewa są już silnie ulistnione, a odlatują pod koniec lipca i w sierpniu. Migrują pojedynczo. Żywią się owadami, gąsienicami i owocami, zwłaszcza słodkimi. Na przełomie maja i czerwca samica składa i wysiadyje 3 – 5 jaj. Wilgi objęte są w Polsce ścisłą ochroną gatunkową.

Wróbel Mały ptak osiadły z rodziny wróblki, zamieszkujący Europę i Azję. W XIX i XX wieku był najbardziej rozpowszechnionym w Polsce ptakiem, obecnie jego liczebność spada w całej Europie. Mieszka w osiedlach ludzkich i ich najbliższym otoczeniu. Najchętniej gnieździł się w strzechach słomianych, obecnie buduje gniazda w szczelinach budynków, pod dachami, w dziuplach, gniazdach jaskółek i bocianów, w gąszczu roślin. Samica składa jaja 2 – 4 razy w roku, w liczbie od 5 do 6. Jaja wysiadywane są przez oboje rodziców. Żywią się głównie nasionami zbóż, chwastów, drzew i krzewów oraz drobnymi owadami. Wróble mają wielu naturalnych wrogów: sroki, wrony, krogulce, puszczyki i koty domowe. Na spadek populacji wpływa też mniejsza liczba owadów, brak łatwego dostępu do pożywienia, zwłaszcza ziarna owsa, jęczmienia, pośladu i otrąb oraz coraz mniej miejsc lęgowych, wynikający ze zmian poszyci dachowych, termomodernizacji i ocieplania budynków. Już od 2004 roku wróble objęte zostały w Polsce ścisłą ochroną gatunkową.

Zięba Mały ptak z rodziny łuszczakowatych zamieszkujący Europę za wyjątkiem północnych obszarów, zachodnią Azję i północną Afrykę. Jeszcze w XIX wieku zięby łapano i trzymano w niewoli dla pięknego śpiewu. Spotykane wszędzie, gdzie są drzewa, często w bliskości człowieka. Zięba jest gatunkiem częściowo wędrownym, na zimowiska wędruje na południe, chociaż niezbyt daleko. Poza okresem lęgowym przebywa w stadach, często z innymi gatunkami, zwłaszcza z wróblami. Samica sama buduje gniazdo, składa 3 do 6 jaj i je wysiadyje, a samiec w tym czasie karmi partnerkę. W Polsce zięba podlega ścisłej ochronie gatunkowej.

*Wilga
zwyczajna*

Zimorodek Jest to niewielki ptak rybożerny z rodziny zimorodkowatych. Występuje w południowej i środkowej Europie, północnej Afryce i południowej Azji. W Polsce jest to nieliczny ptak, ale spotykany w całym kraju. Lubi czyste, śródlądowe wody o stromych brzegach, gdzie zwisają korzenie lub gałęzie, służące mu jako punkty obserwacyjne. Mieszka nad rzekami, strumieniami, nad brzegami jezior i stawów. Żyje samotniczo, poza okresem lęgowym. Zimorodki gniazdo zakładają w wygrzebanej w urwisku norze, czasami dosyć daleko od wody. W ciągu roku wyprowadzają dwa lęgi. Obydwoje rodzice wysiadują jaja i opiekują się pisklętami po ich wykluciu. Po okresie godowym żyją samotniczo, zazdrośnie strzegąc swego terytorium nad wodą i przepędzając rywali. Żywią się głównie rybami, ale też owadami, żabami i rakami. Potrafią czatować na rybę, siedząc na gałęzi nad wodą. W Polsce objęte są ścisłą ochroną gatunkową, wymagająca ochrony czynnej. Zimorodek wymieniony jest w załączniku Dyrektywy Ptasiej.

*Zimorodek
zwyczajny*

3.1.2. RÓŻNORODNOŚĆ FLORY

Flora (z łac. *Flora* – rzymska bogini kwiatów) – to ogół gatunków roślin występujących na określonym obszarze w określonym czasie.

Zwierzęce bogactwo Ciechanowa, a zwłaszcza Doliny Łydyni bierze się w znacznym stopniu z równie bogatej szaty roślinnej. Warto tu szczególnie zwrócić uwagę na zespół starorzeczy, z których dwa zachowały mimo upływu czasu i prób ingerencji człowieka swój naturalny charakter. Zawierają w sobie mozaikę zróżnicowanej roślinności – od rozległych szuwarów trzciny pospolitej *Phragmitetum australis*, turzycy zaostrej *Caricetum gracilis* i manny mielec *Glycerietum maximae*, przez strefę ziołorośli welonowych z rzędu *Convolvuletalia*, do zbiorowisk pleustofitów z klasy *Lemnetea* zajmujących strefę otwartych wód. Na szczególną uwagę zasługują zbiorowiska welonowe, które są jednym z siedlisk przyrodniczych Natura 2000.

Godny uwagi jest wieloletni proces zanikania łąk. Zastąpiły je łożowiska i ziołorośla. Te ostatnie tworzą m.in.: świerząbek korzenny *Chaerophyllum aromaticum*, podagrycznik *Aegopodium podagraria*, pokrzywa zwyczajna *Urtica dioica* oraz gatunki będące pozostałością po zbiorowiskach łąkowych – kupkówka pospolita *Dactylis glomerata*, żywokost lekarski *Symphytum officinale*, kostrzewa łąkowa *Festuca pratensis*. W niektórych miejscach możemy spotkać słonecznik bulwiasty *Helianthus tuberosus*.

Łozowiska tworzą wierzby: szara *Salix cinerea*, biała *Salix alba* oraz uszata *Salix aurita*. - To naturalne stadium regeneracji łągów, które niegdyś zajmowały tereny wokół starorzeczy.

Zarośla wierzby wiciowej – Dolina rzeki Łydyni

*Kruszczyk szerokolistny
w Dolinie rzeki Łydni*

*Łęg wierzbowy
w Dolinie rzeki Łydni*

Rodzaje fauny i flory, w tym gatunków chronionych

Południowo zachodnią część obszaru zajmuje najcenniejsza fitocenoza jaką jest łęg wierzbowy *Salicetum albae – fragilis*. Podobnie jak starorzecza jest to naturalny element ekosystemów dolinowych, wskutek regulacji rzek oraz przekształceń terenów lasy łęgowe są obecnie rzadkimi siedliskami w skali kraju. Z tego względu łęgi są zbiorowiskami szczególnie cennymi i zasługującymi na uwagę i ochronę. Warto wspomnieć, iż lasy łęgowe są siedliskami priorytetowymi w ramach programu Natura 2000, a kraje członkowskie są zobowiązane do ich ochrony również poza obszarami sieci Natura 2000.

Na obszarze doliny rzeki Łydyni stwierdzono występowanie 75 gatunków drzew, krzewów, traw i innych roślin – od babki zwyczajnej do żywokostu lekarskiego. Szczególnie cenny jest jeden gatunek – jedyny podlegający ochronie częściowej - kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine* z rodziny storczykowatych, rosnący także m.in. na jedynej polskiej pustyni – Pustyni Błędowskiej.

*Płat łęgu
zdominowany
przez ziołorośla
– Dolina rzeki
Łydyni*

Zbiorowiska welonowe - Dolina rzeki Łydyńi

3.2. PRZEDSTAWICIELE PTACTWA DOLINY W WIERZENIACH I PRZESĄDACH

Różne ptaki od niepamiętnych czasów pojawiały się w wierzeniach ludowych, w magii i folklorze, a nawet w lecznictwie. Niektóre ptaki uważane były za szczególnie miłe Bogu, przyjazne człowiekowi, przynoszące szczęście, zapewniające dobrobyt i pomyślność. Do takich należały zwłaszcza bociany, jaskółki, skowronki, słowiki, czyżyki, drozdy, sikorki i szczygły. Ptakami przynoszącymi nieszczęście, zwiastunami złych nowin, a nawet śmierci były kruki, wrony, gawrony, kawki, sowy i puszczyki, a także wszystkie ptaki drapieżne. Wierzenia ludowe głosiły, że wyjątkową ostrożność należało zachować przy usuwaniu obcinanych włosów, żeby żaden ptak nie użył ich do wicia swojego gniazda. Wtedy właściciel włosów cierpiałby na długotrwałe bóle głowy, a co gorsza nabawiłby się kołtuna. Jedzenie jaj niektórych ptaków miało powodować „wielką chorobę”, jak nazywano epilepsję. Powszechnie wierzono też, że dusza człowieka po śmierci zamienia się w ptaka, by pod tą postacią dotrzeć do nieba.

Większość ptaków była naszym przodkom obojętna, ale służyły one za rodzaj drogowskazów, wyznaczały rytm pracy, miały uprzedzać o nadchodzących wydarzeniach, a przede wszystkim – przepowiadały nadchodzącą pogodę oraz jakość zbiorów, co dla ludności rolniczej było szczególnie ważne.

Ludzie od najdawniejszych czasów żyli zgodnie z naturą, nieprzerwanie obserwowali zachodzące zjawiska, zachowanie różnych zwierząt i ptaków. Z tego wysnuwali wnioski o nadchodzącej pogodzie, urodzaju na konkretne uprawy, o wielkości plonów. Powtarzane z roku na rok, z pokolenia na pokolenie, wnioski te przekształcały się w znane do dzisiaj przysłowia stanowiące rzeczywistą zbiorową mądrość ludową. Czasy się zmieniły, nastąpił ogromny przełom cywilizacyjny, zdecydowanie poprawiły się warunki życia, ale ceną tego jest narastający rozdźwięk między życiem człowieka a otaczającym go światem natury oraz niekorzystne przemiany, jakim podlega przyroda.

PTACTWO DOLINY W WIERZENIACH, PRZESĄDACH, POWIEDZENIACH

Bażant

Jelenia gubią ślady, bażanta gubi krzyk.
Nad bażanta gęś wolę, kiedy on w polu, a gęś na stole.

Bączek

W tradycji ludowej charakterystyczny głos bączka, przypominający szczekanie psa, słyszany w ciągu dnia zapowiadał nadchodzący wkrótce deszcz.

Albom ja bocian, abym świat sprzątał

Prawie w całej Europie znane są różne wersje legendy, jak to bocian powstał z człowieka. A było to tak: w jakiś czas po stworzeniu świata, kiedy na ziemi rozprzestrzenili się potomkowie Adama i Ewy, w sposób nadmierny rozmnożyły się plazy, gady i wszelkie robactwo. Dobry Bóg zebrał je wszystkie do worka, zawołał przechodzącego obok człowieka, kazał mu zanieść worek nad rzekę i zawartość wyrzucić do wody. Jednak człowiek – nieodrodny syn Ewy – nie potrafił opanować ciekawości. Kiedy zszedł z boskich oczu, rozwiązał worek aby zajrzeć do środka. Wtedy wszystkie kijanki, żaby, ropuchy, ślimaki, węże, jaszczurki i inne robactwo z powrotem szybko rozpełzły się po świecie. Za karę Pan Bóg zamienił nieposłusznego posłańca w bociana i zlecił mu po wsze czasy, aby świat sprzątał z tegoż robactwa. Stąd upodobanie tych długonogich ptaków do wybierania z ziemi wszystkiego, co wyleciało, wyskoczyło czy wypelzło niegdyś z worka. Pamiątką tego wydarzenia jest zachowane powiedzenie „Albom ja bocian, abym świat sprzątał”. Podobno właśnie wtedy, u zarania dziejów bocian zawstydził się bardzo z powodu nieposłuszeństwa, na dowód czego na zawsze zaczerwieniły się jego łapy i dziób.

Bocian był powszechnie szanowany i traktowany jako symbol wiosny. Jeżeli ptaki te nie przyleciały do święta Zwiastowania (25.03.), to był znak zwiastujący nieurodzaj. Powodzenie i przyływ wszelkiego dobra w ciągu roku było zapewnione, jeżeli ktoś ujrzał

*Ptactwo wodne
na rzece Łydyni*

Rodzaje fauny i flory, w tym gatunków chronionych

55

pierwszego bociana w locie, ale na ten widok trzeba było natychmiast usiąść na ziemi. Wierzono, że obecność gniazda bocianiego na dachu chroni od uderzenia pioruna, otacza don i mieszkańców opieką oraz sprowadza pomyślność. Bocian był nietykalny, ponieważ potrafił się mścić za swoje krzywdy lub wyrządzone gospodarzom. Za zabicie pisklęta mógł puścić z dymem dom sprawcy, przenosząc tam płonąca główkę. Powszechne były opowieści, że bociany przynoszą dzieci i wrzucają je do domu przez komin. Zabicie bociana stanowiło grzech śmiertelny. Wzmożony klekot bocianów zapowiadał burzę i ulewę. Tradycyjnie w zagrodzie, w której bociany siedziały na jajkach, nie wolno było rąbać drewna, aby nie niepokoić ptaków przynoszących szczęście.

Widzisz bociana w wodzie, nie myśl o pogodzie.

I bocian wszystkich żab nie wyłowi.

Gdy bocian na św. Józef (19.03.) przybędzie, to już zimy i śniegu nie będzie.

Gdzie bocian na gnieździe siedzi, tam piorun nie uderzy.

Jak przylecą bociany - pierwszy zagon zorany.

Na św. Izydora (4.04.) na bociana pora.

Na jednej łące wół patrzy trawy, a bocian żaby.

Na św. Franciszka (2.04.) zielenią się łąny i ze swego zimowiska wracają bociany.

Na św. Wojciech (23.04.) zniesie jajko bociek.

Gdy bocian rad po wodzie chodzi, rychło deszcz nadchodzi.

Bociek jest! Wiosny wiest (w staropolszczyźnie „wiest” oznaczało „zwiastun”).

Jak przylecą żurawie, bierz się do grochu prawie; jak przylecą bociany, pierwszy zagon zasiany.

Jak na Gertrudę (17.03) bociek na gnieździe siedzie, wiosna szybko przybędzie.

Na św. Józef (19.03.) bocian na stole, gburze szykuj sochę i jedź orać pole.

Jak na św. Józef (19.03.) bociek przyleci, to na skrzydłach resztki śniegu przynosi.

Jak na św. Józefa (19.03.) bociany przybędą, to choroby zbożom nic szkodzić nie będą.

*Zieleń miejska
– Park im.
M. Konopnickiej*

Na Zwiastowanie (25.03.) zlatują się bocianie.

Na Spasa (6.08.) boćki do cieplic, a bąki do lasa.

Kiedy bocian u nas trwa po Bartłomieju (24.08.) mnogi, tedy zima letka będzie, a opał niedrogi.

Na Bartłomieja Apostoła (24.08.) bocian do drogi dzieci woła.

Jak bocian przyleci, możecie wyjść na dwór dzieci – dawniej dzieci wiejskie nie miały butów, biegały boso. W zimie siedziały w chałupie, na dwór wychodziły kiedy zrobiło się cieplej.

Boćki przyleciały, podwieczorki wróciły; boćki odleciały, podwieczorki zabrały – w okresie wiosny i lata, kiedy dzień był dłuższy i praca na wsi cięższa, wprowadzany czwarty, popołudniowy posiłek

Czapla siwa

Powszechne było przekonanie, że dobiegający głos czapli jest pomyślną wróżbą, zapowiadającą dobre zmiany lub wieści.

I czapla czasem jastrzębia zwycięży.

Nie chciała czapla płotek, a teraz je żaby.

Dudek

Każdy dudek ma swój czubek.

Znać dudka z czubka.

Ubrał się jak dudek w pawie pióra.

Znać dudka między kokoszkami.

Wystrychnąć kogoś na dudka - ośmieszyć.

Pokazać dudka na kościele – oszukać, omamić.

Dzięcioł

Według dawnych wierzeń ludowych, stukanie dzięcioła w róg domu ostrzegało przed śmiercią kogoś z domowników. Wierzono również, że w jego gnieździe można znaleźć magiczną trawę, która otwierała wszystkie zamki.

Dzięcioł drzewo kuje i nos sobie psuje.

Dzięciolowi jego nos nie wadzi.

Gawrony

Często mylone były i są z wronami. Przypisywano im dar jasnowidzenia, przewidywania a nawet sprowadzania nieszczęścia dla danej rodziny, zwłaszcza kiedy obsiadały gęsto plot przed chatą i głośno krakały. Aby odwrócić nieszczęście, należało wrony lub gawrony spędzić, odwrócić się tyłem i trzykrotnie splunąć w kierunku ptactwa.

Rzeka Łydynia

Zbiornik „Torfy” w Ciechanowie

Rodzaje fauny i flory, w tym gatunków chronionych

Kracząca na podwórku wrona miała być ostrzeżeniem przed złodziejem. Uchodziła ona również za zwiastuna zbliżającej się śmierci i wiecznego potępienia, jeżeli wraz z kawkami i krukami krążyła nad domem ciężko chorego człowieka. Z zachowywania się gawronów i wron jesienią wrózano pogodę – jeżeli ptaki te kracząc siadały wysoko na czubkach drzew i zwracały się w kierunku północnym, to spodziewano się siarczystych mrozów. Z kolei jeżeli licznie i niespokojnie obsiadały drzewa, to zapowiadały słotny czas lub obfite opady śniegu.

Gdy w listopadzie gawrony gromadnie latają, deszcze albo śniegi zapowiadają.

Co widziała wrona u gawrona, dalejże i ona.

Grzywacz

W tradycji ludowej wierzono, że gołębie chronią przed zarazą i są symbolem pokoju. Pojawienie się czarnego gołębia zapowiadało kobiecie lub mężczyźnie wdowieństwo. Popularną ozdobą chałup wiejskich były różne makatki haftowane, wizerunki i figurki przedstawiające całujące się gołąbki.

Pieczone gołąbki nie lecą same do gąbki

Lepszy wróbel w garści jak gołąb na dachu

Jaskółki przynoszone na ogonie bocianim

Starzy ludzie mówili, że bocian wiosną przynosi jaskółki na swoim ogonie, ponieważ ptaki te pojawiały się wkrótce po przylocie bocianów. Jaskółki uważane były za ptaki święte, przyjazne ludziom, przynoszące szczęście, chroniące chaty przed pożarem, a zwierzęta domowe przed chorobami i złymi urokami. Wierzono, że ich obecność zapewnia dobrobyt, więc traktowano je z szacunkiem. Zabicie jaskółki, zniszczenie gniazda lub zaglądnienie do niego było grzechem i skutkowało stratami w gospodarstwie, a dodatkowo sprawca dostawał piegów na twarzy. Nie wolno było przyglądać się jaskółkom, kiedy wlatywały do gniazda, gdyż groziło to ślepotą. Schwytanie tego ptaka skutkowało tym, że głowa sprawcy pokrywała się bolesnymi wrzodami i strupami.

Panowało przekonanie, że jaskółki na zimę chowają się w mule na dnie stawu, rzeki lub jeziora, gdzie mocno splecione ze sobą przesypiają niesprzyjającą porę roku. Kto pierwszy zobaczył wiosną jaskółkę, mógł w całym roku liczyć na szczęście i powodzenie. Dziewczyny, ujrawszy pierwszą jaskółkę, biegły do strumienia aby umyć twarz zimną wodą wierząc, że znikną piegi i wypryski. Wysoko latające jaskółki wróżyły piękną pogodę, a jeśli zniżały lot – zapowiadały deszcz lub burzę.

Jaskółki najchętniej budowały swoje liczne gniazda w drewnianych chałupach nad oknami oraz w oborach i stajniach. Lepiły je pracowicie i szybko z błota, noszonego w dziobkach. Wierzano, że jeżeli uwiją one gniazdo nad oknem, to w ten dom piorun nie uderzy, dlatego nikt nie ośmielał się zniszczyć gniazda – nawet za cenę niemożliwości otwierania okna przez całe lato. Jeżeli ktoś w gospodarstwie zniszczyłby gniazdo jaskółki, to krowy miałyby dawać krwawe mleko. Opuszczone przez ptaki gniazda stosowane były w zabiegach leczniczych. Robiono z nich ciepłe okłady, przykładane do bolesnych piersi matek karmiących. Wierzano także, że w czasie burzy z grzmotami pod strzechą chowają się małe ptaszki podobne do jaskółek, w które zamieniły się niemowlęta zmarłe bez chrztu. Ich duszyczki cisnęły się do nieba, skąd odstraszały je aniołowie przy pomocy piorunów, dlatego zamieniły się w ptaki i chroniły pod strzechę.

Jedna jaskółka wiosny nie czyni.

Na Zwiastowanie (25.03) jaskółki się ukazują, ludziom wiosnę zwiastują.

Jaskółka i pszczołka lata, znakiem wiosny to dla świata.

Kiedy się jaskółka zniża, deszcz się do nas zbliża.

Jedna jaskółka nie czyni lata, nie czyni miasta jedna chata.

Mówiły jaskółki, że niedobre są spółki; powiedziały bociany, że niedobre są zmiany.

Jastrząb

Był symbolem czujności i ostrości widzenia. Jego pojawienie się było zapowiedzią konfliktu, mogło również być zwiastunem śmierci. Uważany był za szczególnego pogromcę przepiórek. Gospodynie obawiały się jastrzębia kołującego nad podwórzem, ponieważ drapieżnik porywał często pisklęta i kury. Żeby zapobiec napastowaniu koni przez zmory i odstraszyć je, gospodarze przybijali na drzwiach stajni zabitego jastrzębia. Z kolei żeby odstraszyć szpaki wyjadające czereśnie, przybijano truchło jastrzębie do wysokiej tyczki, ustawianej obok owocującego drzewa.

Sroka bije na jastrzębia i skrzekocze, przecież jastrząb jastrzębiem, a sroka sroką.

Jeśli jastrząb na pole z gniazda nie wyleci, nie zdobędzie jadal dla siebie i dla dzieci.

Krogulec ruszy, a jastrząb dogoni.

Kawka

Od wieków uznawana była w wierzeniach ludowych za ptaka symbolizującego zło i nieszczęście, za wysłanniczkę diabła wspomagającą jego działania w celu porwania duszy ludzkiej. Krakanie wron i kawek zapowiadało

Rzeka Łydynia w Ciechanowie

Dolina rzeki Lydyń w Ciechanowie.

Rodzaje fauny i flory, w tym gatunków chronionych

nadchodzącą śmierć. Wierzono, że jeżeli nad domem obłożnie chorego gromadziły się stadnie kawki, kruki i wrony, to dusza umierającego jest skazana na potępienie. Ponieważ kawki chętnie zakładały gniazda w kominach i wylotach wentylacyjnych blokując swobodny ciąg powietrza i utrudniając, a nawet uniemożliwiając palenie w kuchni, były tępione przez człowieka.
Pełno jak kawek na słotę.

*Na św. Grzegorza (12.03.) szuka kawka łoża.
W październiku kawek gromada, słotne dni nam zapowiada.
Kawka – dawniej lekceważąco o młodej dziewczynie.*

Kos

Wierzenia ludowe przypisywały kosom magiczne moce. Rozpowszechnione było przekonanie, że piorun nie uderzy w dom, w którym przebywa kos. W czarnej magii zawieszenie w czyjejsz chałupie pióra z prawego skrzydła kosa miało spowodować, że mieszkańcy nie zazną snu. Serce kosa włożone pod poduszkę śpiącego gwarantowało, że odpowie szczerze na zadane później pytanie.

Kos gwizdże na jedlinie - jutro nas deszcz nie minie.

Krzyżówka

W tradycji ludowej trzepanie się kaczki w piasku w powszechnym przekonaniu zapowiadało opady deszczu.

*Kiedy się kaczka pleszcze - na pewno będą deszcze.
Przyjdzie św. Weronika (17.05.), zniesie jajka kaczka dzika.
Wczesne kaczki z żurawiami, znakiem wiosny z ciepłami.
Kaczka – wiadomość nieprawdziwa, zmyślona.
Puszcząc kaczki – rzucać płaskim kamieniem w taki sposób, aby kilkakrotnie odbił się od powierzchni wody.*

Kukułka

Na wsi zwana była zazulą, zazulką lub gżegżółką. Budziła w ludziach lekki niepokój, ponieważ przypisywano jej dar wróżenia. Mogła ona przepowiedzieć, ile lat życia pozostało człowiekowi, ile lat pozostało do ślubu lub liczbę dzieci w rodzinie. Powszechne było znane do dziś przekonanie, że pierwsze wiosenne kukanie może zapewnić obfitość pieniędzy, pod warunkiem że człowiek ma przy sobie chociaż jeden grosik. Jeżeli okukała bez pieniędzy, bieda była przez cały rok. Jeżeli pierwsze kukanie dobiegało ze wschodu, to wróżyło długie lata życia, jeśli z zachodu – zapowiadało rychłą śmierć. Wierzono, że kukułka na zimę zmienia się w drapieżnego krogulca i polując na

inne ptaki, potrafi przetrwać niekorzystny czas, aby wiosną wrócić do dawnej postaci. Panowało przekonanie, że szczaw można zbierać dopiero wtedy, gdy usłyszy się pierwsze kukanie kukułki. Zazwyczaj kukułka rozpoczyna kukanie dopiero wtedy, kiedy brzoza puści pierwsze listki. Jeżeli zdarzyło się to wcześniej, było to złą wróżbą dla złodziei oznaczająca, że nie zdążą ukryć swoich łupów i ich przestępstwo się wyda.

Jak kukułka przyleci na suchy las, będzie głodny czas, a jak zakuka w zielonym gaju - spodziewaj się urodzaju.

Dobry znak, kiedy kukułka zakuka, a chłop w stodole stuka (młóci zboże cepami).

Gdy kukułka kuka w maju, spodziewaj się urodzaju.

Gdy kukułka na św. Jakub (25.07.) kuka, będzie w stodole posucha.

Łabędź

Wierzono, że tajemnicze mieszkanki wód, boginki mogły przybierać postać właśnie łabędzi. Przez ludność wiejską łabędź często mylony był z gęsią, a wierzenia dotyczące obydwu ptaków nakładały się na siebie. Szybko lecące jesienią stada gęsi czy łabędzi zapowiadały nadchodzącą dużymi krokami srogą, mroźną zimę. Uchodziły one również za ptaki, które przeprowadzają dusze zmarłych na drugi świat.

Jeśli gęsi na jednej nodze zimą stoją, będzie mróz.

Gdy gęś dzika w marcu przybywa, ciepła wiosna bywa.

Którą gęś uderzą, ta gęgnie.

Na św. Marcina (11.11.) najlepsza gęsiną; patrz na piersi, patrz na kości, jaka zima nam zagości.

Na św. Marcina (11.11.) idzie gęś do komina.

Pliszka

Na św. Franciszka (8.03.) przylatuje pliszka.

Już drugiego Franciszka (2.04.), kiedy jajka ma pliszka.

Każda pliszka swój ogonek chwali.

Jak przyjdzie Agnieszka (6.03.), rozbije lód ogonem pliszka.

Pliszki – inaczej klipa, dawna zręcznościowa gra chłopięca polegająca na podbijaniu kijem drewnianka zaostzonego z obu stron.

Pustułka

Gdzie lata sokół, nie latać tam sowie.

Gdzie sokół wije swe gniazdo, tam gołąb nie zazna radości.

Nie urodzi sowa sokoła.

Sowa, choćby pod niebiosa latała, sokołem nie będzie.

Rodzaje fauny i flory, w tym gatunków chronionych

*Niech się najbardziej wysmukuje sowa, przecie nie dojdzie sokoła.
Sowy z sokolem w jeden rząd nie włożysz.
Kiedy sowa zastrzbieje, wyżej od sokola lata.*

Sikora

Nie wyleci sikorka z pustego worka.

Nie urodzi sikora słowika.

Sikorka – dawniej żartobliwie o młodej dziewczynie, podlotku; nazywano tak również dodatkowy dochód, zysk z czegoś, napiwek lub łapówkę.

Słowik

Ten mały, niepozorny ptaszek zyskał uznanie jako najznakomitszy śpiewak. W tradycji ludowej uważany jest za ulubionego ptaka aniołów. Kto uczynił krzywdę słowikowi, to tak jakby zranił anioła i ten czyn mścił się później nieszczęściem sprawcy. Jego śpiew nazywano kłaskaniem. Pieśń słowika była znakiem szczęśliwym, zwiastującym powodzenie, a dla konającego była zapowiedzią upragnionej lekkiej śmierci. Rzadko jest widziany, więc jego ujrzanie miało przynosić szczęście w miłości.

Na św. Wit (15.06.) słowik cyt (o tej porze. zazwyczaj słowiki przestają śpiewać).

Umilkł jak słowik na św. Wita (15.06.).

Słowik w klatce nie śpiewa.

Gdy słowik nuci, czyżyk z zazdrości się smuci.

Kto słowika zabije, zasmuci anioła.

Sójka

W kulturze ludowej sójka była odbierana jako ptak nieszczęśliwy, zwiastun złych wieści. Wierzono, że sójka przysiadająca na dachu chałupy jest wysłanniczka śmierci, zapowiadająca zgon któregoś z domowników. Ze względu na swoją hałaśliwość i nieustanne wydawanie dźwięków stała się symbolem bezsensownego gadulstwa.

Wybierała się sójka za morze, ale wybrać się nie może.

Wybierać się jak sójka za morze – z ociąganiem, bezskutecznie; jest to nawiązanie do jesiennej wzmożonej aktywności tych ptaków, nie prowadzącej jednak do odlotu.

Sójka w bok – potocznie zwano tak kuksaniec, szturchaniec.

Skrzeczy jak sroka

Charakterystyczny, skrzeczący głos sroki był postrzegany jako zapowiedź nadchodzących gości, ciekawych wiadomości lub istotnych wydarzeń.

Ważne było, w jakiej pozycji usiadła na płocie – zwrócona ogonem do domu, uprzedzała o złych wiadomościach, nawet o możliwej śmierci. a zwrócona dziobem – zapowiadała dobre nowiny. Sroka zaglądnąca do domu przez okno zwiastowała niepożądanych gości. Ptaka tego kojarzono z gadulstwem, plotkarstwem i złodziejstwem. Wierzono, że czarownica może zamienić się w srokę. Uważano ją za wyjątkowo sprytnego, wręcz przebiegłego ptaka, mającego szczególne upodobanie do błyskotek. W gniazdach srok znajdowano nieraz cenne, niewielkie i błyszczące przedmioty. Furmani zwykli byli wieszać zabita srokę pod pułapem stajni, nad żłobami końskimi w przekonaniu, że wtedy zwierzęta będą dobrze jadły, szybko się tuczyły i będą silne.

Gapi się jak sroka w gnat – patrzeć uparcie w jeden punkt.

Nie wypadł sroce spod ogona – jest nie byle jakiego pochodzenia, pochodzi z dobrej rodziny.

Nie można trzymać dwóch srok za ogon – nie można załatwiać jednocześnie kilku spraw.

Sroka – lekceważąco lub żartobliwie o kobiecie gadatliwej i naiwnej.

Co byś nie zrobił, zawsze sroka pstra.

Złapać dwie sroki za jeden ogon.

Srocza krzeczce na płocie, będą goście nowi.

Srocza skrzeczy trzy rzeczy do rzeczy, a trzy nie do rzeczy.

Mówiła sroka wronie, nie siadaj mi na ogonie.

Szpak

Starego szpaka nie złowisz na plewy.

Bociana dziobał szpak; a potem była zmiana i szpak dziobał bociana. A potem były dwie zmiany – ile razy szpak był dziobany?

Kogoś szpakami karmiono – jest mądry, chytry, przebiegły.

Szpak – koń maści ciemnosiwiej.

Szczygieł

Mieszkańcy wsi wierzyli, że w gnieździe szczygła można znaleźć wyjątkowe, specjalne kamyczki zapewniające niewidzialność. W poszukiwaniu tych cudownych amuletów gniazda ptaków były często niszczone.

Konie końcem, szczygieł z dzwońcem – o pozornych podobieństwach i różnicach.

Wesoły jak szczygieł – radosny, zadowolony.

Wilga

W tradycji ludowej pojawienie się wilgi i jej charakterystyczny śpiew uznawano za zapowiedź nadchodzącego deszczu.

Rodzaje fauny i flory, w tym gatunków chronionych

*Jak się Wincenty (7.05.) rozdeszczy, źle chłopu wilga wieszczy.
Gdy wilga śpiewa, będzie deszcz.*

Wróbel

Wierzono, że wyjątkowo głośno i jakby radośnie ćwierkające na podwórzu wróble zapowiadają dobre nowiny. Ptaki te towarzyszyły nieustannie mieszkańcom wsi, gnieźdząc się w strzechach słomianych i zbierając pożywienie wśród stada drobiu, w żłobach lub odchodach końskich. Przypisywano im wprawdzie znaczne straty zasiewów na polach, dlatego powszechnie ustawiano na świeżych zasiewach na polach i w ogrodach kukły mające odstraszac ptactwo, które do dzisiaj nazywane są „strachami na wróble”.

*Lepszy wróbel w garści niż gołąb na dachu.
Słówko wyleci wróblem, a wróci wołem.
Do Nowego Roku młóci gazda, potem wróble i myszy.
Wkradł się jak wróbel w bocianie gniazdo.
Stary wróbel – człowiek doświadczony, wyrobiony życiowo, wyga.
Wróble o czymś na dachu ćwierkają – coś jest publiczną tajemnicą, wszyscy już o tym wiedzą.*

Zięba

Potrafi wydawać bardzo różnorodne dźwięki. Często słyszany, charakterystyczny śpiew tego ptaka mieszkańcy wsi tłumaczyli słowami: „Myślisz, żem cię na śliwkach nie widział?” albo „Czekaj, czekaj, coś zrobiła, a widzisz?”. Powszechnie wierzono, że inny, specyficzny rodzaj tonów wydawanych przez ziębę zapowiada opady deszczu.

*Gdy Bazyli (7.03.) nie omyli, wkrótce zięba też zakwili.
Zięba – w dawnej gwarze złodziejskiej strażnik więzienny.*

Zimorodek

*Nie wywołuj zimorodka w zimie, bo cię śniegiem zasypie.
Zimorodek na kobiecym łonie, okonie biorą po drugiej stronie.*

PTASIE ŁAMAŃCE JĘZYKOWE

Spadł bąk na strąk, a strąk na pąk. Pękl pąk, pękl strąk, a bąk się zląkł.

Czesał czyżyk czarny koczek, czyszcząc w koczku każdy loczek, po czym przykrył koczek toczkiem, lecz cześć loczków wyszła boczkem.

Czarny dzięcioł z chęcią pień ciął.

Strzyga strzygła szczygła skrzydła.

W krzakach rzekł do trznadla trznadel: - Możesz mi pożyczyć szpadel? Muszę nim przetrzebić chaszczę, bo w nich straszą straszne paszcze.

Wróbelek Walerek miał mały werbelek, werbelek Walerka miał mały felerek, felerek werbelka naprawił Walerek, Walerek wróbelek na werbelku swym grał.

W gąszczu szczawiu we Wrzeszczu klaszczą kleszcze na deszczu, szepcze szczygieł w szczelinie, szczeka szczeniak w Szczuczynie, piszczy pszczoła pod Pszczyną, świszczę świerszcz pod leszczyną, a trzy pliszki i liszka taszczą płaszczę w Szypliszkach.

PTASIE PORANKI

Wiosenne oraz letnie ptasie głosy, gwizdy, śpiewy i trele w przeszłości zastępowały naszym przodkom zegarki, pozwalając na określenie pory poranka. Przed wschodem słońca, o godz. 3,00 jako pierwsze, odzywały się siadające na wierzchołkach drzew drozdy. Zaraz po nich na obrzeżach lasów świergotać zaczynały rudziki, następnie rozpoczynał swoje pogwizdywanie kos siedzący wysoko na gałęziach drzew. Wkrótce po nich odzywała się pliszka, a za nią budziła się kukulka. Kolejno radosny śpiew rozpoczynała sikorka bogatka, której wkrótce o 4,00 godz. wtórowała pleszka i zięba. Za nimi wśród drzew słyhać było wilgę, do której po kilkunastu minutach dołączył szpak, dalej swój koncert rozpoczynał kopciuszek, kolejno budziła się gajówka, na powitanie dnia odzywał się dźwięczny dzwonec i poranny ptasi koncert kończył włączający się o godz. 8,00 wesoły szczygieł.

OCHRONA PRZYRODY
W MIEŚCIE
- PRAKTYCZNE ASPEKTY

Rzeka Łydynia w Ciechanowie

4.1. ZAKRES OCHRONY PRZYRODY W MIEŚCIE

Człowiek wprowadził w środowisko przyrodnicze wiele niekorzystnych zmian, które doprowadziły do zaburzeń w świecie fauny i flory. Jedne ptaki są na wymarciu lub drastycznie spadła ich liczebność, natomiast innych jest więcej niż być powinno, co również ma niekorzystny wpływ. Wprowadzenie jednolitych upraw spowodowało, że niektóre środowiska naturalne przestały istnieć. Wycinka starych zadrzewień i lasów wyeliminowała miejsca, gdzie wcześniej były zakładane gniazda. Zniknęły dziuple, gdzie gnieździły się ptaki, mimo, że czasami na miejsce starych są sadzone nowe drzewa. Zwiększanie się terenów zurbanizowanych, zmiany technologiczne w budownictwie, modernizacja rolnictwa, brak typowych wiejskich zagród, zmiany w systemie hodowli zwierząt, osuszanie terenów podmokłych, niedostatek wody do picia i wiele innych czynników nieodłącznych dla przemian cywilizacyjnych sprawiło, że zachwiana została dotychczasowa równowaga.

Występujące na obszarze Polski gatunki ptaków stanowią nasze naturalne bogactwo, które zobowiązani jesteśmy chronić przed wymarciem lub wytępieniem. Na mocy obowiązujących ustaw okresową lub całoroczną ochroną objęto prawie wszystkie bytujące u nas ptaki. Ścisła ochrona gatunkowa dotyczy całego cyklu życia danego gatunku, a ochrona częściowa dotyczy pewnego etapu życia. Ochroną częściową objęte są wszystkie gatunki ptaków co najmniej w okresie od 1 kwietnia do 1 sierpnia, gdyż jest to dla nich okres lęgowy.

Jemiołuszka

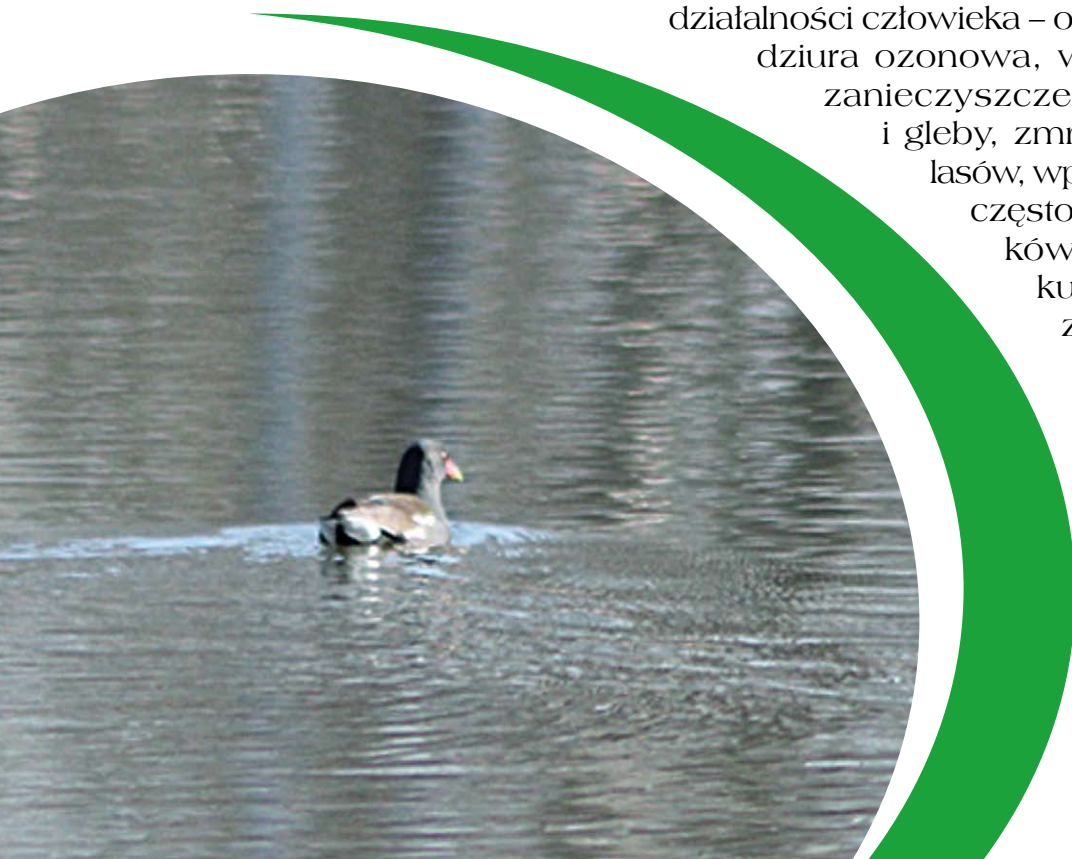

Dolina rzeki Łydyńi

Obecnie lista ptaków objętych w Polsce ścisłą ochroną gatunkową liczy 219 pozycji. Ochrona dotyczy nie tylko samych ptaków, lecz również ich gniazd. Oznacza to, że wymienionych ptaków nie wolno zabijać, hodować i więzić w klatkach, sprzedawać i kupować, przesiedlać, wywozić poza granice kraju w stanie żywym lub martwym, ploszyć a nawet fotografować w okresie ochronnym. Dotyczy to również ich jaj i gniazd, których nie można też niszczyć, wybierać jaj i piskląt. Ptaki podlegające ochronie gatunkowej określa się mianem gatunków chronionych.

Ochrona gatunkowa ma na celu zapewnienie przetrwania i właściwego stanu ochrony występujących na terenie kraju rzadkich, podatnych na zagrożenia i zagrożonych wyginięciem gatunków ptaków oraz ich siedlisk i ostoi, a także zachowanie różnorodności gatunkowej i genetycznej. Niektóre gatunki ptaków objęte są ochroną również na podstawie przepisów umów międzynarodowych, których Rzeczpospolita Polska jest stroną. Unia Europejska wprowadziła w 1979 roku Dyrektywę Ptasią, która mówi o konieczności wyznaczenia obszarów specjalnej ochrony dla gatunków ptaków zagrożonych wyginięciem, szczególnie podatnych na zmiany siedlisk, rzadkich oraz wymagających szczególnej uwagi ze względu na specyficzny charakter ich siedlisk. Gatunki te wymienione są w załącznikach do Dyrektywy.

Wycinanie lasów i drzew, osuszanie bagien, stosowane w rolnictwie środki ochrony roślin, wszelkie zanieczyszczenia ziemi, wody i powietrza, budowa dróg i osiedli naruszają w sposób istotny wcześniejszą równowagę w przyrodzie. Liczebność wielu gatunków zwierząt maleje w zastraszającym tempie. Wiele gatunków jest poważnie zagrożonych. Nawet powtarzane często stare przysłowia już się nie sprawdzają. Zawdzięczamy to działalności człowieka – ocieplanie się klimatu, dziura ozonowa, wzrastający poziom zanieczyszczeń wody, powietrza i gleby, zmniejszający się areal lasów, wprowadzanie nowych, często inwazyjnych gatunków fauny i flory skutkują dalekosiężnymi zmianami.

*Kokoszka
na zbiorniku
wodnym „Torfy”
w Ciechanowie*

Ciechanów jest miastem posiadającym niesamowite bogactwo przyrody. Należy je zachować dla przyszłych pokoleń. Powinniśmy nauczyć się z nim żyć. Zwłaszcza, że w świetle prawa, a w szczególności zapisów Ustawy z 16 kwietnia 2004 r. O ochronie przyrody oraz Dyrektywy Rady 92/43/EWG w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, jakiegokolwiek czynności i zmiany prowadzące do niszczenia siedlisk gatunków chronionych, będą łamaniem prawa krajowego oraz wspólnotowego.

Szczególne ochrona dotyczy doliny Łydyni. Nawet takie wydawałoby się drobne przedsięwzięcia jak budowa budek lęgowych dla ptaków, czy tuneli pod jezdniami na godowych szlakach żab mogą mieć wielkie znaczenie.

*W dolinie rzeki
Łydyni żaby mają
sprzyjające warunki
bytowania*

4.2. SYSTEM GOSPODAROWANIA ODPADAMI

W 2013 r. weszła w życie nowelizacja Ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, tzw. „ustawa śmieciowa”, która zobowiązuje gminy do odpowiedzialności za kompleksowy odbiór i zagospodarowanie nieczystości powstałych na jej terenie. Przede wszystkim gmina musi stworzyć odpowiednie warunki do wykonywania prac związanych z utrzymaniem czystości i porządku – czyli wyłonić firmę, która odbierze i zagospodaruje odpady mieszkańców. Ustawa ta narzuca także na gminy odpowiednie limity odzysku, które muszą zostać osiągnięte w kolejnych latach funkcjonowania systemu. Przykładowo, dla papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła poziom ten stanowić powinien co najmniej 50% do roku 2020. Dla porównania, w 2012 r. na jednego mieszkańca Polski przypadło 314 kg wytworzonych odpadów, z tego: 1% zutylizowano przez spalanie, 12% poddano kompostowaniu, 13% poddano recyklingowi, a aż 75% trafiło na składowiska. (źródło: www.administrator24.info). Widać zatem, iż przed nami długa droga do osiągnięcia zakładanego celu, a kluczem do sukcesu jest zaangażowanie w selektywną zbiórkę wszystkich mieszkańców.

Zasady selektywnej zbiórki odpadów komunalnych w Ciechanowie

Selektywna zbiórka odpadów prowadzona jest na terenie Ciechanowa już od wielu lat. Dzięki temu mieszkańcy są przyzwyczajeni do ekologicznego i oszczędnego gospodarowania odpadami. Dokumentem, który zawiera założenia dotyczące systemu zarządzania odpadami w gminie jest „Regulamin utrzymania czystości i porządku na terenie gminy Ciechanów” z 2016 r. Zarówno treść regulaminu, jak i bieżące informacje dotyczące odpadów w Ciechanowie, jak np. częstotliwość i harmonogram odbioru, znaleźć można na stronie internetowej urzędu www.umciechanow.pl.

Ogólne zasady segregacji

Odpady surowcowe, należy segregować i umieszczać w odpowiednio oznaczonych workach lub kontenerach. W Ciechanowie segregacja prowadzona jest w dwóch systemach, w zależności od rodzaju zabudowy: systemie u „źródła”, czyli workowym oraz w systemie „w sąsiedztwie”, czyli kontenery ustawione na terenie budownictwa wielorodzinnego.

SZKŁO - WORKI I POJEMNIKI KOLORU ZIELONEGO

Do worków i pojemników należy wrzucać:

- butelki szklane
- słoiki

Nie należy wrzucać:

- szyb okiennych i samochodowych
- szkła zbrojonego
- luster
- szkła kryształowego
- naczyń żaroodpornych
- żarówek i świetlówek
- szklanych opakowań po środkach farmaceutycznych i chemicznych
- AGD
- ceramiki

UWAGA! Nie należy wrzucać szkła stłuczonego i zabrudzonego.

PAPIER I TEKSTURA**- WORKI I POJEMNIKI KOLORU NIEBIESKIEGO**

Do worków i pojemników należy wrzucać:

- papier
- tekturę
- gazety
- czasopisma
- zeszyty
- książki
- prospekty reklamowe

Nie należy wrzucać:

- papieru foliowego, parafinowego, powlekanego tworzywami sztucznymi oraz gumą i tekstyliami
- kalki maszynowej
- opakowań wielomateriałowych typu Tetra Pak (kartony po płynnej żywności, np. mleko, soki)
- tapet, papierów ściernych
- papierów ściernych
- opakowań papierowych po chemikaliach, materiałach budowlanych i paszach

UWAGA! Makulatura nie może być mokra, a z papierem do pojemników nie mogą trafiać żadne zanieczyszczenia mechaniczne, chemiczne, czy mikrobiologiczne.

TWORZYWA SZTUCZNE

- WORKI I POJEMNIKI KOLORU ŻÓŁTEGO

Do worków i pojemników należy wrzucać:

- butelki plastikowe typu PET
- opakowania po chemii gospodarczej, kosmetykach, środkach czystości
- puszki metalowe i aluminiowe
- opakowania wielomateriałowe typy Tetra Pak (kartony po płynnej żywności, np. mleko, soki)

Nie należy wrzucać:

- folii i toreb z tworzyw sztucznych
- zakrętek plastikowych
- opakowań i butelek po olejach i smarach
- opakowań po środkach chwasto- i owadobójczych
- opakowań po lekach, sprzętu AGD

UWAGA! Przed wyrzuceniem butelek i kartonów należy zdjąć nakrętkę, zgnieć opakowanie i wrzucić do pojemnika

ODPADY ZIELONE

- WORKI I POJEMNIKI KOLORU BRĄZOWEGO

Do worków i pojemników należy wrzucać:

- trawę
- chwasty
- liście, gałęzie
- nasiona
- owoce

Nie należy wrzucać:

- odpadów kuchennych mięsnych
- roślin porażonych chorobami grzybiczymi, bakteryjnymi i wirusami

UWAGA! Jeżeli istnieje taka możliwość to należy kompostować odpady we własnym zakresie (np. w przydomowym ogródku).

ODPADY ZMIESZANE:

To takie odpady, które pozostają po posortowaniu wszystkiego, co można ponownie wykorzystać. Odpady te należy wrzucać do worka lub pojemnika na odpady zmieszane. Odpady zmieszane trafiają do sortowni odpadów, gdzie zostają poddane procesowi wysegregowania z nich odpadów, które mogą zostać poddane przetworzeniu. Pozostały balast trafia na składowisko odpadów.

ODPADY NIEBEZPIECZNE!!!

Odpadów niebezpiecznych nie można wyrzucać do zwykłych śmietników, ponieważ stanowią duże zagrożenie dla zdrowia i życia ludzi i zwierząt, oraz dla środowiska naturalnego. Odpady te wyróżniają takie cechy jak: toksyczność, zakaźny charakter, radioaktywność, czy łatwopalność. Wśród odpadów z tej grupy wyróżniamy m.in.:

Przeterminowane leki oraz zużyte igły i strzykawki - należy przekazywać do punktów zbiórki zlokalizowanych na terenie aptek, których wykaz dostępny jest na stronie internetowej urzędu.

Zużyte baterie i małogabarytowe akumulatory - należy przekazywać do punktów zbiórki zlokalizowanych na terenie szkół, obiektów użyteczności publicznej, centrach handlowych, których wykaz dostępny jest na stronie internetowej urzędu. Baterie i akumulatory można także oddać do PSZOK-u.

Zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny (ZSEE) – przy zakupie nowego sprzętu tego samego rodzaju, stary można bezpłatnie pozostawić w sklepie, w którym dokonuje się nowego zakupu. Sprzęt można także pozostawić w punkcie serwisowym pod warunkiem, że naprawa przyjętego do punktu serwisowego sprzętu jest niemożliwa ze względów technicznych lub właściciel sprzętu uzna, że naprawa sprzętu jest dla niego nieopłacalna. ZSEE można także oddać do PSZOK-u.

A CO ZROBIĆ Z POZOSTAŁYMI ODPADAMI?

Kłopotliwe odpady, każdy mieszkaniec Ciechanowa, może bezpłatnie oddać do Punktu Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych, w skrócie: **PSZOK**, zlokalizowanego w Ciechanowie przy ul. Gostkowskiej 83.

4.3. EKOLOGICZNIE – EKONOMICZNIE

Komisja Europejska podaje wyliczenia ekonomistów, z których wynika, że rocznie tracimy ok. 50 mld euro z powodu utraty zasobów, za darmo czerpanych przez nas z natury. Dalsze zaniechania w dziedzinie ochrony różnorodności biologicznej mogą sprawić, że do 2050 r. te koszty mogą sięgnąć 7% PKB. Obowiązujące na naszym kontynencie przepisy chroniące przyrodę są bardzo restrykcyjne. O wiele gorzej jest z ich przestrzeganiem. I o to musimy zadbać wspólnie, począwszy od rządu, przez samorząd, po pojedynczego mieszkańca, także w Ciechanowie.

ZERO WASTE, CZYLI ŻYCIE BEZ ŚMIECI

Jedną z najbardziej aktualnych koncepcji dotyczących zrównoważonego gospodarowania odpadami jest „Zero waste”, czyli „Zero odpadów”. Dla jednych może stanowić idealistyczną wizję dalekiej przyszłości, a dla drugich wyzwanie do podjęcia od dziś. Na czym polega? „Zero odpadów” to podejście polegające tym, że wszystkie odpady mogą być ponownie wykorzystane. System ten sprawia, że minimalna ilość odpadów trafia na składowiska lub do spalarni. (źródło: Zeszyty Politechniki Poznańskiej, 2013 r.). Czy to jest możliwe? Wszystko wskazuje na to, że tak. Na świecie pojawia się coraz więcej doniesień na temat ludzi, którzy do minimum ograniczyli wytwarzanie odpadów. Przykładem może być pewna czteroosobowa rodzina z Kalifornii, która swoje śmieci z całego roku może zmieścić w słoiku. Oczywiście nie każdy z nas jest w stanie tak diametralnie zmienić swoje życie, ale warto wdrożyć kilka podstawowych zasad i zmodyfikować nawyki, aby zacząć postępować w sposób bardziej przyjazny środowisku. Oto kilka prostych sposobów na ograniczanie wytwarzanych odpadów:

- zamień jednorazowe torebki foliowe na wielorazowe torby bawełniane lub drelichowe, albo kosz wiklinowy;
- kupując warzywa i owoce zapakuj je we własne wielorazowe plecione siatki materiałowe, zamiast jednorazowych foliówek;
- staraj się unikać kupowania produktów w opakowaniach plastikowych; lepsze dla środowiska są szklane, szczególnie zwrotne;

- zwracaj uwagę na opakowania zbiorcze, większe, dzięki temu wytworzysz mniej odpadów niż z kilku takich samych mniejszych produktów;
- spróbuj naprawić zepsutą rzecz, zanim ją wyrzucisz;
- oddaj niepotrzebne ubrania i przedmioty osobom potrzebującym, zamiast je wyrzucać.

SEGREGACJA ODPADÓW W DOMU

Podstawą sukcesu procesu przetwarzania odpadów jest segregowanie u źródła, czyli w naszych domach. Jeśli niestarannie posegregujemy surowce i np. papier ulegnie zatluszczeniu, to recykling zebranej makulatury nie będzie możliwy. Nadal jednak większość z nas nie sortuje odpadów, lub robi to pobieżnie, niwecząc tym samym pracę innych osób zaangażowanych w ten proces. Często wymówką dla niesegregowania odpadów jest pozorna trudność w aranżacji systemu segregacji odpadów w domu czy mieszkaniu. Nic jednak bardziej mylnego. Nawet w najmniejszym mieszkaniu, każdy powinien bez trudu wygospodarować przestrzeń, która pozwoli na łatwe i nieuciążliwe separowanie odpadów.

Po pierwsze, coraz więcej firm oferuje w swoim asortymencie systemy do odpowiedniego sortowania odpadów. Takie kosze mogą mieć postać kilkudziesięciu pojemników, z których każdy posiada osobną rączkę i umożliwia pojedyncze opróżnianie. Jeśli przeszkodę w zakupie tego typu rozwiązań stanowią wysokie koszty, wówczas można samodzielnie skompletować odpowiednią ilość koszy potrzebnej wielkości i wykorzystać zwykłe pojemniki na śmieci.

Zdarza się, iż utrudnieniem w aranżacji domowej segregacji jest brak miejsca w kuchni. Wówczas można pomyśleć o wyprowadzeniu z niej kosza do innego pomieszczenia. Najłatwiej jest przenieść kosz na papier i tekturę. Przy solidnej segregacji takie odpady nie wydzielają zapachów i nie powinny w żaden sposób zakłócać życia domowników. Makulaturę można gromadzić w zwykłym kartonie, który ozdobiony może stać się częścią wyposażenia pomieszczenia, lub składować w pustej szafce lub szufladzie.

W domu nie powinno także zabraknąć specjalnego miejsca lub pojemnika na odpady niebezpieczne, takie jak świetlówki, baterie, ZSEE czy przeterminowane lekarstwa. Należy pamiętać, aby najmłodszy domownik nie miał do niego dostępu, i przy najbliższej okazji wynieść zebrane odpady do specjalnych punktów zbiórki.

Rzeka Łydynia w Ciechanowie

CZY WIESZ, ŻE:

- energia zaoszczędzona z recyklingu jednej szklanej butelki pozwala zasilić:
 - komputer przez 25 minut
 - telewizor przez 20 minut
 - zmywarkę do naczyń przez 10 minut
- z 450 plastikowych pudełek do proszku po praniu można wyprodukować trzyosobową ławkę parkową
- z 35 butelek PET można wyprodukować jedną bluzę z polaru
- dziennie każdy mieszkaniec Polski wytwarza 1 foliówkę, co oznacza iż każdego dnia wyrzucamy ok. 38 milionów plastikowych toreb.

EKO – DEKALOG ŚWIADOMEGO KONSUMENTA:

1. Pamiętaj, aby na zakupy brać własną torbę z materiału lub koszyk.
2. Kupując warzywa i owoce zapakuj je we własne wielorazowe plecione siatki materiałowe, zamiast jednorazowych foliówek.
3. Zwracaj uwagę na opakowania produktów – staraj się unikać towarów wielokrotnie opakowanych i tworzyw sztucznych, lepsze dla środowiska są szklane, szczególnie zwrotne.
4. Ogranicz kupowanie produktów jednorazowych.
5. Zwracaj uwagę na opakowania zbiorcze, większe, dzięki temu wytworzysz mniej odpadów niż z kilku takich samych mniejszych produktów.
6. Sprawdzaj pochodzenie produktu – staraj się kupować produkty lokalne.
7. Kupuj produkty sezonowe – świeże owoce i warzywa wytworzone w regionie są smaczne i zdrowe.
8. Zwracaj uwagę na eko znaki – spróbuj kupować produkty wytworzone z surowców wtórnych i takie, które zostaną poddane recyklingowi.
9. Segreguj odpady – tylko odpady wyrzucone do odpowiedniego kosza mają szansę zostać poddane recyklingowi.
10. Ogranicz konsumpcję – kupuj towary niezbędne, staraj się nie ulegać reklamom produktów, które nie są Ci potrzebne.
11. Oddaj niepotrzebne ubrania i przedmioty osobom potrzebującym, zamiast je wyrzucać.

Dbając o środowisko – dbamy o naszą przyszłość. Czystsze powietrze, gleba, pożywienie, woda – to dodatkowe i bardzo ważne dla życia elementy. Dodatkowo zielone i przyjazne otoczenie wpływa na poprawę samopoczucia wśród mieszkańców miast i turystów.

**DZIAŁANIA
WPŁYWAJĄCE
NA OGRANICZENIE
NISKIEJ EMISJI
W MIASTACH**

Niska emisja to emisja komunikacyjna, emisja pyłów i szkodliwych gazów pochodząca z lokalnych kotłowni węglowych i domowych pieców grzewczych, w których spalanie węgla odbywa się w nieefektywny sposób najczęściej węglem tanim, a więc o złej charakterystyce i niskich parametrach grzewczych. W miejscowościach o słabej wentylacji niska emisja jest główną przyczyną powstawania smogu, który zwiększa zachorowalność oraz śmiertelność związaną z chorobami układu krążenia i oddychania.

Występowanie niskiej emisji najczęściej jest utożsamiane ze smogiem. Nie jest to jednak tożsame pojęcie, ponieważ smog można określić jako zauważalne dla ludzkiego oka zjawisko będące potwierdzeniem występowania na danym obszarze niskiej emisji. Jego powstaniu towarzyszą określone warunki atmosferyczne, przede wszystkim brak występowania wiatru oraz duża wilgotność powietrza. Nie oznacza to, że jeżeli smog nie jest widoczny, niska emisja nie ma miejsca, niska emisja ma miejsce, a smog jest tylko potwierdzeniem jej występowania.

Na arenie prawa międzynarodowego i unijnego Polska podjęła zobowiązania zmierzające do ograniczenia emisji gazów cieplarnianych w ramach tzw. pakietu klimatyczno-energetycznego UE oraz strategii „Europa 2020”. Są to:

- zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych o 20% w porównaniu z poziomem z roku 1990,
- zwiększenie do 20% udziału energii odnawialnej w ogólnym zużyciu energii,
- zmniejszenia zużycia energii o 20% w stosunku do tzw. scenariusz Business As Usual².

Realizacja ww. celów wymagać będzie podjęcia szeregu różnorodnych i szeroko zakrojonych działań, nie tylko bezpośrednio sprzyjających ograniczeniu emisji dwutlenku węgla i zanieczyszczeń, ale również takich które wpływają na redukcję CO₂ w sposób pośredni sprzyjając zmniejszeniu zużycia paliw i energii.

Jak wynika z opublikowanego 24 lutego 2011 r. raportu Banku Światowego „Transformacja w kierunku gospodarki niskoemisyjnej w Polsce”, krajowy potencjał redukcji emisji gazów cieplarnianych wynosi około 30% do roku 2030 w porównaniu z rokiem 2005. Realizacja tego potencjału może jednak nastąpić tylko w sytuacji współdziałania w ramach kluczowych sektorów

² Termin *Business as Usual* określany jest jako scenariusz referencyjny, oznacza on perspektywę rozwoju gospodarczego w dotychczasowym, najbardziej standardowym kształcie – bez wpływu zdarzeń nadzwyczajnych, czy wydatków na dedykowane działania inwestycyjne.

gospodarczych (energetyka, transport, przemysł) oraz na różnych szczeblach administracyjnych – nie tylko krajowym i europejskim, ale także w skali regionalnej i lokalnej (gminy oraz powiatu).

W perspektywie krajowej, odpowiedzią na wyzwania w dziedzinie ochrony klimatu, jest opracowanie *Narodowego Programu Rozwoju Gospodarki Niskoemisyjnej*. Istotą programu jest podjęcie działań zmierzających do przestawienia gospodarki na gospodarkę niskoemisyjną.

Zmiana ta powinna skutkować nie tylko korzyściami środowiskowymi ale przynosić równocześnie korzyści ekonomiczne i społeczne. W przyjętych 16 sierpnia 2011 roku przez Radę Ministrów *Założeniach Narodowego Programu Rozwoju Gospodarki Niskoemisyjnej*, określono cele szczegółowe sprzyjające osiągnięciu wskazanego celu głównego, a są to:

- rozwój niskoemisyjnych źródeł energii,
- poprawa efektywności energetycznej,
- poprawa efektywności gospodarowania surowcami i materiałami,
- rozwój i wykorzystanie technologii niskoemisyjnych,
- zapobieganie powstawaniu oraz poprawa efektywności gospodarowania odpadami,
- promocja nowych wzorców konsumpcji.

Na szczeblu lokalnym, zachętą do realizacji celów wynikających z pakietu klimatyczno-energetycznego, mają być działania ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego, pełniącego rolę zarządzającego Programem Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko (POIiŚ) na lata 2014-2020. Jedną z instytucji wdrażających POIiŚ jest Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Planuje się bowiem, aby w sposób uprzywilejowany traktować gminy i miasta, aplikujące o środki z programu krajowego POIiŚ na lata 2014-2020 oraz z programów regionalnych na lata 2014-2020, które będą posiadały opracowany Plan Gospodarki Niskoemisyjnej.

Ścieżki
rowerowe
- miasto
Ciechanów

Gmina Miejska Ciechanów posiada opracowany i zatwierdzony przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Miasta Ciechanów.

Działania wpływające na ograniczenie niskiej emisji na terenie miast to m.in.:

1. Działania edukacyjne, w tym organizacja akcji społecznych związanych z ograniczeniem emisji, efektywnością energetyczną oraz wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii;
2. Modernizacja oświetlenia ulicznego;
3. Termomodernizacje budynków użyteczności publicznej, budynków mieszkalnych oraz budynków będących własnością prywatną;
4. Wymiana pieców węglowych, starych i nieefektywnych gazowych na bardziej ekologiczne i sprawne technicznie;
5. Budowa systemów Parkuj i Jedź i centr przesiadkowych;
6. Promocja komunikacji publicznej;
7. Budowa i rozbudowa ścieżek rowerowych;
8. Wymiana energochłonnego oświetlenia w budynkach użyteczności publicznej oraz mieszkalnych;
9. Montaż odnawialnych źródeł energii (OZE) na/w budynkach użyteczności publicznej, mieszkalnych i prywatnych;
10. Rozwój rozproszonych źródeł energii – mikro instalacje fotowoltaiczne, kolektory słoneczne;
11. Zakup i wymiana taboru autobusowego na bardziej ekologiczny – spełniający wymagania w zakresie ochrony środowiska;
12. Budowa nowych przyłączy ciepłowniczych, węzłów ciepłych, przyłączy gazu do budynków mieszkalnych i komunalnych;
13. Szkolenia z zakresu Ecodrivingu.

Odpowiedzialność za środowisko ponosimy wszyscy osobno i wspólnie jako ludzkość.

Wiedza, którą nabędziemy w tym zakresie zwiększa szanse na podejmowanie działań, codziennych czynności czy przeciwdziałanie zanieczyszczeniu otaczającej nas przyrody. Miasta są szczególnym obszarem wymagającym specjalnego podejścia do ochrony środowiska i zapewnienia kolejnym pokoleniom zdrowych, przyjaznych i zrównoważonych warunków życia.

Wojewódzki Fundusz
Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej
w Warszawie

Publikacja dofinansowana przez Wojewódzki Fundusz
Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie,
www.wfosigw.pl